ABONYI LAJOS PÁLYÁJA

(1833—1898)

Irta

GYÖRE JÁNOS

ref. lyc. főgimn. tanár

FÜGGELÉK:

1. Arany János levelei Abonyi Lajoshoz és
2. Abonyi Lajos önéletírása

(Hét képpel).

Különlenyomat a máramarosszigeti Ref. Lyceum (jogakadémia és főgimnázium) 1912—1913. tanévi Értesítőjéből.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41544719_0035

Révai Testvérek

ABONYI LAJOS.

ACAD.
LUGD.BAT.
BIBL.

ABONYI LAJOS PÁLYÁJA

(1833—1898)

Irta

GYÖRE JÁNOS

ref. lyc. főgimn. tanár

FÜGGELÉK:

1. Arany János levelei Abonyi Lajoshoz és
2. Abonyi Lajos önéletírása

(Hét képpel).

Abonyi Lajos pályája.

(1833—1898.)

„*Pásztortűznél* emlékének *népdal* legyen őrzője:
Könyharmatos, gyászfekete a *betyárnak kendője*".

„Becsülettel megfutott pálya, tevékeny, hasznos élet, tiszta, nemes jellem, megnyerő és a vonzalmat folyton meg is tartó egyéniség: ezek ama főkellékek, amelyek az emberi szívbe a tiszteletet és szeretetet beültetik.[1] Ha végig tekintünk *Abonyi Lajos* pályáján, habozás nélkül kell elismernünk, hogy Abonyi nem volt e tulajdonok egyikének sem a hijával. — Gazdag volt a szív nemes tulajdonaiban, szeplőtlen becsületességben s lankadatlan szorgalomban.

Majdnem félszázados írói pályáján a magyar szépirodalmat szűzies áhitattal szolgálja s mint népies beszély-, regény- és népszinműíró emelkedik ki, munkáinak teljesen eredeti tartalmával és formájával. Életében, műveiben a nemzeties iránynak odaadó híve. Szívósan ragaszkodik a mult kedves hagyományaihoz, körülsáncolja magát velők s szomorúság tölti el naiv lelkét, ha látja az ős magyar érzés és eredeti sajátságaink pusztulását, melyek az újabb idők semmiképen sem nemzeti áramlata előtt mindinkább eltünedeznek, éppen úgy, mint egy-egy fölfedezett új földrész lakói, ős növényzete a foglalók hódítása előtt.

Én megvallom — írja[2] — valahányszor visszagondolok azon változásokra, melyeken társas életünk színezete csak azóta is, mióta én emlékszem, keresztül ment, nagyon, de nagyon sokat találok abból a világpolgárok által elítélt, nyers és élményeiben, mulatságaiban szilaj, betyáros korszaknak mondott idők társas életéből sajnálni valót. Mert teljes meggyőződésem az, hogy magyaros sajátságaink, szokásaink, eredetiségeink, alakjaink fogyása, nem csak a min oly szívesen sze-

---

[1] Győry Vilmos: „*Székács J. emlékezete*". Kisfaludy Társaság Évlapjai. XV. k. 449. l. 1879—80.

[2] Abonyi Lajos: „*Magyarország és a Nagyvilág*". 1873. 40. sz. 496. l.

retűnk elédelegni, eladomázni: a régi családias színű társas élet kedélyes és kalandos regényességének, hanem valósággal nemzeti jellemünknek is ártalmára történik". *Abonyi Lajos* tehát még a régi ízlés embere s alakjával is talán utolsó képviselője egy nem rég letűnt kornak, *„A régi jó táblabirák"* korának.

Élete nem regényes, de a maga egyszerűségében nagyon figyelmet keltő pálya. Csendes kis alföldi városban, távol a nagy világ zajától, a szabad természettel, a becsületes, naiv magyar néppel élt állandó összeköttetésben. *Ez az érintkezés adja meg írói munkásságának a megkülönböztető vonást.*

Neki az irodalom csak enyhülés volt. Irt, mikor lelke megkívánta, mikor megtelt ihlettel; azért van tele minden sora, az erdő, mező, napsütötte kalászos róna derűjével. Ott van elemében, ahol magyar földből gyúrja alakjait s akkor a legközvetlenebb, amikor a magyar nép örömét, fájdalmát írja le; mikor azoknak a nyelvén beszél, akikkel együtt élt s közelről látott. A természet után rajzolja minden alakját; de ez nem tereli el a művészi felfogástól, mert a költészet világításában mutatja be őket.

Minden művében megnyilatkozik eredeti írói egyénisége, a népies költésnek a romantikával való egyesülése. Az idegen ízlések változó, de nem nagyon tápláló divata nem ejtette meg. A legelső kisérletek időszaka után neki mindig csak egy, de üdítő forrása volt, *a magyar nép, meséje, nótája és tréfája.*[1] „Művei — mondja rólok *Gyulai Pál* — nem annyira a szerkezet és jellemrajz művészetével, mint inkább a tapasztalatok és benyomások gazdagságával hatottak."[2] A nép egyszerű fiainak érzelmei, gondolatai száz meg száz változattal csendülnek meg tolla alatt. Szerkezetében nincsenek meglepő átmenetek; előadása sok helyt áradozó s bizalmas kényelemben hömpölyög a történet medrében, de mindenütt igaz magyar. Valóban népies anélkül, hogy népieskedővé válnék. E tekintetben talán *Vas Gerebenhez* hasonlíthatjuk. De míg az egykori vasmegyei gazda az élces korrajz keretében csillogtatja magyarságát, addig *Abonyi Lajos* a költészet borongását, a szív melegségét is megszólaltatja. *Vas Gereben* inkább korrazjfestő, *Abonyi Lajos* inkább poéta.

„Nem állíthatjuk — írja róla *Vadnai Károly,*[3] — hogy munkái

---

[1] Vadnay Károly: *„Abonyi Lajosról" Hét* 1891—47. sz. — *Nemzet* 1898—122. sz.

[2] Gyulai P. — *„Emlékbeszédek"* II. 432.

[3] *„Nemzet"* — 1898. 122. sz.

mindenben *„lege artis“* készültek, de érezzük, hogy a saját földünk adta virágok, természetes színnel és illattal“. Becsüljük meg e virágokat s a kertész emlékét, ki bokrétába kötötte, őrizzük kegyelettel. Mily közel férkőzhetik a magyar nép lelkéhez és szeretetéhez az, ki a nagyabonyi gazda munkáinak új köntösben megjelent lapjait forgatja.[1]

I.

„Őh szép alföld végtelen rónája,
Te vagy lelkem legkedvesebb mulató tanyája“.

„Itt vagyok hon: itt az én világom“.
(Petőfi.)

Abonyi Lajos (családi nevén zsarolyáni Márton Ferenc), 1833. jan. 9-én estvéli 5 órakor született *Nógrád* vármegyében, a kies *Zagyva* völgyén fekvő *Kisterenye* község határában, a *Gyürky*-féle uradalom kendergáti majorjában, hol édesatyja, *Márton* Lajos, *Gyürky* Pálnak volt jószág- s jogi igazgatója. Az újszülöttet, noha a család erős kálvinista volt, a terenyei róm. katholikus plébános keresztelte meg, mivel a községben még református gyülekezet nem volt. Édesatyja örömmel jegyzi fel naplójában fia születésének idejét s e szókkal végzi be: *„Neveljen belőle a jó Isten becsületes embert“.*[2]

Az óhaj, a boldog apai szív óhaja, nem hangzott el mint kiáltó szó a pusztában, hanem valóra vált, mert *Abonyi* nem csak mint író disze szépirodalmunknak s abban a nemzeti szellemnek igaz és hű harcosa, hanem mint ember, mint jellem is valódi ritkaság. Életének minden mozzanatában maga az igazi szerénység, a felebaráti szeretet, a megtestesült jóság, s becsületesség valódi mintaképe.

Abonyi Lajos (családi nevén *Márton Ferenc),* birtokos, nemes család sarja. Az ősrégi *zsarolyáni* és *mándi Márton* család zsarolyáni ágából származott. Elődei századokon át harcban és békében hű fiai voltak a hazának; magyarok testestül, lelkestül, szokásaikban, hajlamaikban, erkölcseikben egyaránt.

---

[1] *Révai Testvérek* kiadása.

[2] „Jan. 9-én — 1883. született estvéli 5 órakor Ferencz fiunk, megkereszteltetett R. K. Egyházba Lőrincz József Kis-terennei plébános által. Keresztatyja Ambrózi Lajos, Száraz József urak, keresztanyja Csontos Zsuzsánna, Ngs. Sz. Iványi Anna. Neveljen belőle a jó Isten becsületes embert“. Édesatyja feljegyzése naplójában. A család birtokában Abonyban.

A kisterenyei róm. kath. egyház anyakönyvében *Abonyi Lajosról* a következő bejegyzés található: Születési év, hó és nap: 1833. január 10. Szülött neve: Franciscus, Josephus. Szülői: Nobilis Ludovicus Márton, Nobilis Theresia Márton. Vallása: Helv. conf. (Alk Antal plébános úr szíves közlése.)

Családja *Szatmár* vármegyei eredetű, hol ősei az előnevet adó *Zsarolyán* helységnek egy részét már a XIV. században bírták s a XV—XVI. században is, mint törzsökös birtokosok szerepelnek. Azonban a XVIII. század folyamán, *II. Rákóczi Ferenc* szabadságharca alatt a család tagjait már szétszóródva találjuk többnyire birtok nélkül.[1] A család zsarolyáni ága, melyből írónk is származik, *Nógrád, Heves,* majd később *Pest* megyébe költözött, míg a mándi ágnak egy oldalága a *Dunántúlra* került, hol tagjai közől kettő kellő irodalmi munkásságával tűnik fel.

Az egyik *Márton István,* a híres pápai professzor; a másik *Márton József,* a szótáríró, a bécsi egyetemen a magyar nyelv és irodalom tanára s a *„Magyar Kurir"* szerkesztője. A harmadik a familiából, aki irodalmi babérokat szerez s a szabadságharc utáni kornak egyik legkedveltebb elbeszélője, egyik legvonzóbb egyénisége: *Abonyi Lajos* (zsarolyáni Marton Ferenc).

A kis *Ferenc* első gyermekéveit a szabad természet ölén, a mátravidéki palócság között töltötte. E nép meséi, dalai, mondái nagy hatással voltak a fejlődő gyermek élénk képzeletére, mélyen bevésődtek lelkébe és kitörölhetetlen nyomokat hagytak benne.

Szülei 1838-ban *Kis-Terenyéről* a pestmegyei *Cserhát* egyik falujába, a kies *Gombára* költöztek, hol édesapja már előbb is *Fáy András* birtokát bérelte. *Gomba* lakói, eltérőleg a mátraaljai palóc nyelvjárástól, a tiszta magyarság jellemző vonásait tüntetik fel s az alig öt éves gyermek megismerkedik a magyarság ez újabb typusával is.

Gombai tartózkodásuk azonban csak egy pár évre terjedt, mert apja 1844-ben *Nagy-Abonyban* megveszi özv. *Lendvay Antalné* nemesi birtokát és ott telepszik meg állandóan s a tizenegy éves gyermek a tiszavidéki magyarság romlatlan nyelvét hallja.

Érdekes játéka a sorsnak és későbbi hatását lehetetlen tagadnunk, hogy írónk már gyermekkorában a magyarság három különböző változatával ismerkedhetett meg: *Kisterenyén, Gombán* és *Nagy-Abonyban.*[2] A mátravidéki első benyomásokat híven megőrzi és sokszor visszatér azokhoz; hogy is ne? hiszen a *vén Mátra* bércei is, melyek tiszta időben oly szépen odakéklenek *Abonyba,* mindig emlékeztetik szülőföldjére; de bércek, völgyek helyett a *puszta* lesz az ő igazi világa s *Petőfivel* mondja el magáról:

---

[1] Nagy Iván: *„Családtörténeti értesítő"* VII. k. 348. lap.

[2] Vargha Gyula: *„Abonyi Lajos emlékezete".* — Budapesti Szemle, 1900. 350. lap.

„Öh, szép alföld végtelen rónája,
Te vagy lelkem legkedvesebb mulató tanyája".

„Itt vagyok hon: itt az én világom".

A *Mátra* regényes vidéke, *Gomba* szelid halmai, majd *Abonyban* az igazi alföldi vidék, a végtelennek tetsző puszta, a sárga kalásszal hullámzó róna, a csalfa delibáb, a sejtelmesen susogó nádas, egy szóval az alföldi vidék minden szépsége, korán felébresztik benne a természethez való azt az erős ragaszkodást, mely szívében élte fogytáig kitörölhetetlenül megmarad és szinte természetimádássá válik. A természet nyitott könyv előtte; költői lelke a legnagyobb gyönyörrel merül el benne és nem szűnik meg szeretni soha. *Házuk*, mint legtöbbnyire a régi abonyi közbirtokosok házai, a város szélén feküdt, az öreg szőllők belső oldalának szomszédságában, egy vén gyümölcsös kertben, háta megett kis erdőcskével, melyet akácok és százados vén szilfák környeztek. Egyszerű, hosszú, zsindelyes *„alház"* volt, az elején a város felé néző oszlopos tornáccal.[1]

Atyja több vármegye táblabirája, régi szabású, de a korral haladni kívánó magyar nemes. Művelt, olvasott, igen szeretetre méltó ember. Derűs kedélyű, de minden kigomboltsága mellett is óvatos.

Anyja *Márton Terézia* eszes nő.[2] Typusa a merev erkölcsű kálvinista úriasszonynak. Igazi, régi magyar gazdaasszony, ki a maga kis birodalmában erős kézzel kormányoz s hivatásának betöltésére az otthonon kivül szélesebb területet, a házi asszonyi tiszten kivül más munkakört nem keres.[3]

Ha igaz, amit Schopenhauer mond, hogy a gyermek az apától a jellemet, az anyjától a kedélyi jó tulajdonokat örökli: akkor igaz az is, hogy *Abonyi Lajosban* a legszerencsésebb átöröklés tapasztalható. Apjától öröklé a magyaros egyenes lelkűséget; anyjától lelkének eszményi irányát, minden szépnek, jónak, nemesnek szeretetét.

A szülők egyetlen fiok nevelésére különös gondot fordítottak. Az édesapa fia mellett, noha nyilvános tanuló volt, folyton nevelőket is tartott. Ezek megválasztásában — mint írónk vallja — mindig igen szerencsés volt, mert nevelői nemcsak a tudományok szeretetét, hanem különösen a magyar irodalom iránti lelkesedést is felébresztették lelkében, úgy, hogy nevelői mindenikét elsőrendű tényezőknek tekin-

---

[1] Igy írja le ő maga egy cikkében, mely halála után jelent meg: *„Abony legkeservesebb napja a forradalom alatt"*. Abony 1901—10. sz.

[2] Édesanyja és apja unokatestvérek voltak.

[3] Agai Adolf közlése.

tette azon hajlam felkeltésében, mely később az írói pálya felé vonzotta. Az elemi ismereteket még a szülői háznál szerezte meg.[1] A gymnasiumi tanulmányokra nagyon korán beadják a kecskeméti híres ref. kollégiumba, úgy, hogy még alig tiz éves, mikor már a III. latin osztályt járja. „Remek egy város volt ez a Kecskemét — irja emlékezésében[2] — szivemnek még most is oly boldog elteltségével gondolok vissza reá, hogy nem is tudom másként elképzelni, minthogy itt mindig süt a nap, örökké a verőfény ragyogja be".

Itt csak a négy alsó osztályt végzi, de mint idézett soraiból látjuk, öreg korában is mindig boldogan gondol vissza a kecskeméti évekre, főképen azon körülménynél fogva, hogy itt ismerkedik meg *Jókaival,* ki *Pápáról* 1843-ban *Kecskemétre* ment joghallgatónak, majd *Jókai* révén *Petőfivel* is.

Jókaival egy szüreten kerül össze. Ettől fogva *Jókaiért* él-hal, még a seniornál, még a város első gavallérjánál is különb embernek tartja ; mindent megbámul, amit mond, mindent amit csinál ; folyvást ott kotnyeleskedik a nagyok között. *Jókai* egész új világot teremt *Kecskeméten* és az eszmélő, bámuló gyerek mohón szívja magába ennek a levegőjét.

Ő is szaval, mint *Jókai,* műkedvelőst játszik, mint *Jókai.* Felcsap direktornak a gyermekek között. Nem elégszenek meg egy magán udvarban aratott dicsőséggel. Nyilvánosan is fel akarnak lépni. Kibérlik egy estére a szinházat. Szinlapot is nyomatnak. A kisérletnek azonban szomorú vége lett, mert a főpróbáról a senior visszaparancsolta őket a klasszisba ; ott azután a kiterített szinlap szerint előszólította a műkedvelő ifjakat és sorba náspágolta őket.[3]

Hanem azért a senior pálcája sem ölte ki belőle a műkedvelés szenvedélyét, a szinészet iránti szeretetet, a miről sok példa tehet tanuságot.

Kecskeméten rajzolni is tanul *Jókaitól.*[4] Igaz, hogy nem vitte messzebb a *„füleknél, orroknál"* s nem ment el egészen az *„olajig",* de ezek az órák örökké emlékezetesek előtte, mert a rajzórák

---

[1] A családi hagyomány beszéli, hogy egész észrevétlenül tanult meg olvasni.

[2] Abonyi Lajos: *„Mit köszönhetek én Jókainak?"* — Fővárosi lapok. 1894—6. sz.

[3] Abonyi Lajos: *„Mit köszönhetek én Jókainak?"* — Fővárosi Lapok. 1894—6. sz.

[4] A család birtokában *Abonyban* megvan írónknak *Jókai* által olajban festett ifjúkori arcképe, melyet másolatban bemutatok. Először a „Vasárnapi Ujság" 1909-iki évfolyamában közöltem.

Franklin Társulat

Abonyi Lajos ifjúkori arcképe.

Jókai Mór festménye.

Eredetije a család birtokában Abonyban.

idején látja *Jókainál* először *Petőfit,* ki mint vándorszínész vetődött akkoriban *Kecskemétre.* Itt tréfálkozott velük, gyerekekkel és játszott *Jókai* deák-ládáján Máriást „körömre". A színészetért lobogó lánggal együtt éled lelkében az írói hajlam is. 13 éves korában népszínművet ír *„Ősd, vagy a paraszt legény"* címmel s gyermekkori pajtásaival, *Simonfy Kálmánnal, Ágai Adolffal, Molnár Pállal* a nyári szűnidő alatt a nagy vendéglő termében elő is adják.[1]

A művészi és írói hajlamok íme már ébrednek a kis diák lelkében. Már akkor megnyilatkozik szeretete a magyar népdal iránt is. Móhon lesi a nagyobb diákok ajkán a különböző vidékről hozott nótákat. Szinelőadást *Kecskeméten* látott először. Ettől kezdve rajongott a színészetért. Színész akart lenni. Szüleinek nem kis gondot okozott, hogy a család egyetlen reményét erről lebeszéljék.[2]

1845-ben édes atyja a rhetorikára és poétikára *Pestre* viszi az akkor nagyhirű lutheránus főiskolába és írónk annak egyik dicsekedése a 40-es évek derekán. Tanulótársai mind csodálattal néznek a tömzsi fiúra, ki nemcsak a legjobb diák, legjobb szavaló, hanem írásbeli gyakorlataival is magasan fölébe emelkedik valamennyi társának.[3] Itt az iskolai *„Magyar nyelv művelő társulat"*-ban mutatja be első kisérleteit. Tanárai felismerve tehetségét, szívesen vezették be a kezdetleges kisérletekbe és ösztönt adtak neki, hogy ne csak hiúságnak, hanem boldogságnak is érezze, hogy az ifjak említett kis társulatában zsenge dolgozataival többi társával versenyezzen.

A fiatal gyermek már ekkor él-hal az irodalomért. Az akkori ifjú jelesek közől névleg csakhamar többet megismer. A szépirodalmi lapokban móhón — lesi-várja műveiket; bámulja, rajong értök, de nemcsak műveikért, hanem személyökért is s könnyebb lelkének, ha közelökbe juthat.

Ebben az évben *Jókai* is *Pestre* került jurátusnak. Midőn megtudja, hogy *Pesten* van, azonnal felkeresi és költeményt kér tőle szavalásra. A költeményeket nagy vitézséggel szavalja az iskolai évzáró ünnepélyen s tapsot és diadalt arat.

A közönség előkelősége, az öreg *Fáy András, Döbrentey Gábor* magukhoz szólítják, megdicsérik; *Császár Ferenc* emlékkönyvvel

---

[1] Vargha Gyula: *„Abonyi Lajos emlékezete".* — Budapesti Szemle 1900. 353. lap.

[2] U. o.

[3] Ágai Adolf közlése.

ajándékozza meg; *Vahot Imre* pedig kinyomatja nevét az ujságba, hogy nagyon hires kortes vezér lesz majd belőle.

De a legnagyobb jutalom még ezután éri. Amint *Emich* könyvkereskedésében *Vörösmarty* költeményeit akarja megvenni, az árából két huszas hiányzik s a könyvkereskedő nem adja a könyvet. Egyszerre *Petőfi* betoppan, megismeri: „Ni-ni — hisz ez a *Jókai* fickója" — megveregeti vállát s közben szól *Emichnek:* „Nem látja Ön, hogy a szíve fáj azért a könyvért ennek a gyereknek. Csak hitelezze neki azt a két huszast. Én állok jót érte — mondá — hogy meghozza".[1]

1847-ben, mint az első bölcseleti osztály hallgatója, még *Pesten* van. 1848-ban már ismét *Kecskeméten*, a ref. főiskolában találjuk. Tanulótársaiból *Ujhelyi Károly* és *Nándor, Baksay Sándor, Rozsnyai Mátyás* lakásán egész kis akadémiát szervez. Mindnyájan olvasni szerető, sőt sokat olvasott fiúk; felolvasnak, szavalnak, birálnak, saját próbálkozásaikkal dicsekednek, sőt írott lapocskát is szerkesztenek.

„Én 15 éves voltam, — irja *Baksay Sándor*[2] — a társaság doyenje 17. Ártatlanságunk legnagyobb bizonyítéka a krumpli-cukor. Míg boldogabb tanulótársaink nevök napját vagy estélyét egész birka és egy akó borral ünnepelték: mi *Ferencz. Károly, Mátyás, Sándor* napján 10—10 garasért krumpli-cukorral áldoztunk Isteneinknek, pedig (engem kivéve) mindegyiktől bőven kitellett volna mind a birge, mind a bor. *Nándor* napjára már nem került a sor, mert akkor már szétoszlattak bennünket."

A kis tudós-társaságnak tehát rövid volt az élete. Az 1848-iki márciusi napok szétszórják a tanulóifjúságot. Irónk is haza került *Abonyba.*

Ekkori családi állapotukat egy későbbi visszaemlékezésében érdekesen festi. „Családunk — irja — négy tagból állott. Atyám egy élete legszebb korában lévő szép, erőteljes, jókedélyű férfi. Anyám egy törődött, beteges nő, ki azonban nagy lelki erővel és bátorsággal birt s én egy hideglelős ficzkó. Negyedikünk egy borzos lengyel menekült volt, ki a kievi fogságból szökött hazánkba s engem francia nyelvre tanított, s általánosan csak *Monsieur*-nek neveztetett. Belső cselédi személyzetünk egy régi bagós huszár kocsisból, egy palócz tehenész-

[1] Abonyi Lajos: *„Mit köszönhetek én Jókainak?"* Fővárosi lapok 1894—6. sz.

[2] Baksay Sándor 1902 márcz. 26-án kelt, hozzám intézett leveléből.

ből, egy mindenes legénykéből, egy öreg süket leány szakácsnéból s egy felsővidéki német kis leányból állott, kit német nyelvtani gyakorlatom végett hozattak."[1]

A szabadságharc az alig 15 éves ifjút is fegyverre szólítja s mint mozgó nemzetőr vett részt a táborozásban. A nemzetőrség feloszlásakor hazatért s részint *Abonyban*, részint *Tisza-Sülyben* tartózkodott, hol apjának zálogos birtoka volt.

A szabadságharc lezajlása után a pesti egyetem jogi karára íratkozott be; de mielőtt a jogot egészen elvégezte volna, hagymázba esett s nagy betegen ment haza. Sokáig élet-halál között lebegett csak lassan ment felgyógyulása is. Pihenését főleg külföldi, irodalmi tanulmányokkal fűszerezte. Jó vezetője volt ebben a már említett lengyel menekült, kivel még *Kecskeméten* ismerkedett meg, hol a nagyműveltségű lengyel, mint nyelvmester kereste kenyerét.

Abonyi igen megszerette azt az eredeti és sok tekintetben különc embert, s ki-ki viszi *Abonyba*. Sőt később atyja engedélyével állandóan ott is marasztja.[2] A rejtélyes multú idegen, ki magát francia álnéven *Dubourg*nak nevezte, esztendőket tölt *Abonyi* szüleinek vendégszerető házánál s alapos nyelvtudásával, széles irodalmi ismeretével nagy hatást gyakorolt a fiatal *Abonyira*, s barátjára *Ágaira*, kivel nap-nap után együtt töltötte az időt. A család sohasem kutatta multját, hanem kedves vendégének tekintette, majd barátjának s állandóan „*Monsiuer*"-nek hívta. A gyermekek „*Moszjő*" bácsinak, a cselédek Tek. „Moszjő" úrnak nevezték.[3]

A két ifjú áthatva a tanulás vágyától, móhón szívja magába a „Moszjő" tanításait.

Néhány hónap múlva már Bürger apróbb verseit fordítgatják, szavalják Beranger dalait, majd olvassák a francia irodalom színétjavát. Egy év mulva már az olasz írókért is rajonghatnak. De a két nyelven kivül, melyeket tökéletesen elsajátítanak, együtt gyakorolják magukat az angolban, spanyolban és svédben.

A „*Moszjő* sok különösségei közé tartozott a napimádás. Rajongott a napért; télen keletre nyíló szobája ablakában, nyáron a méhes megett, a kert magános részében arccal kelet felé fordulva kö-

---

[1] Abonyi Lajos: „*Abony legkeservesebb napja a forradalom alatt*". — Abony 1901.—10 sz.

[2] Vargha Gyula: „*Abonyi L. emlékezete*". — Budapesti Szemle. 1900. 354 l.

[3] Porzó: „Márton Ferencz". — Országos Hirlap 1898. 127. és 128. sz.

szöntötte a napot, markával magára merítette sugárait, megmosdott, megfürdött bennök.

A napimadáson kivül azonban különösen a francia irodalomért rajongott s ezt hévvel prédikálta a két fogékony lelkű ifjúnak, kikben tanítása termő talajra talált. Mindent francia világításban láttak. Már *Abony* is „*Abogne*“ volt nekik.[1]

Ha nem csalódunk, a „*Moszjő*“ hatásának tulajdoníthatjuk, hogy *Abonyi* is, barátja *Ágai* is, pályájuk kezdetén idegen utakon tévelyegnek. *Abonyit* a francia *Paul de Kock* mulattatta legjobban, *Soulie* és *Souvestre* hatotta meg legerősebben.

Mint kezdő iró e hatásuk alatt idegen oltároknál áldoz először és első beszélyeinek, majd első regényeinek is tárgyát idegen irodalom köréből veszi *(Baude grófnő, Észak csillaga)*.

A tanító és tanítvány között az évek során benső viszony fejlődött ki s mikor a „*Moszjő*“ az ötvenes évek végén meghalt, a hálás tanítvány a kegyelet könnyeit hullatta azon kis fejfára, mely egy zaklatott szívnek s a bánat alatt elhomályosult egykor világlátott elménék hamvait jelzé az abonyi temetőben[2].

Abonyi a jogot 1852-ben szép sikerrel végzi a pesti egyetemen. Tanulmányai befejeztével még egy évet tölt a fővárosban.

Irói hajlama a szabadságharc után mind erősebben kezd megnyilatkozni s mint fiatal pesti jogász lesz íróvá. Már 1850-ben 17 éves korában a nyilvánosság elé lép. Eleinte csak titkon magában irogat.

Hogy egészen az irói pályára adja magát, azt — mint maga írja egy emlékezésében[3] — nagyrészben *Jókai* hatásának tulajdoníthatjuk.

Emlékezhetünk rá, hogy *Jókaiért* már kis diák korában menynyire rajong. Ez a rajongása a pesti egyetemi évek alatt csak fokozódott. Addig bálványozza, addig rajong legkisebb soráért, addig olvasgatja s látja örökké maga előtt, mint elbűvölő szellemet, hogy „csordultig telt a szivem — mondja — tudtam is róla, nem is, mit érzek, mit akarok, mit csinálok, írni kezdettem.“ S nagyon természetesen arról, amiről akkor nem volt szabad, irogat apró jeleneteket, a szabadságharcból.[4]

---

[1] Porzó: *Márton Ferencz.*“ — Országos Hirlap 1898. 127. szám.

[2] Ágai Adolf: „*Abonyi Lajos*“ Magyarország és a Nagyvilág 1873. 40. sz.

[3] „*Mit köszönhetek én Jókainak?*“ Fővárosi Lapok — 1894. 6. sz.

[4] Fővárosi Lapok 1894. 6. szám.

A fiatal írók otthona az 50-es évek legelején a *„Hölgyfutár“* szerkesztősége volt. Az irodalomban a fiatal *Abonyit Nagy Ignác* vezeté be, mint annyi sok mást az 50-es évek elején feltűnt fiatal írók közől. A *Nagy Ignác* szerkesztette *„Hölgyfutár“*-ban 1850-ben lép először a nyilvánosság elé a *„A Nilus forrásai“* című fordított beszéllyel. Valamely angol humoresk után dolgozta át, tanuságát szolgáltatva benne nem csupán írói tehetségének, de föld és természetrajzi képzettségének is.[1]

Irói nevéül *„Abonyi Lajos“*-t választja. A külföldi regényírók példája csábítja erre a fiatal kezdő írót, nem pedig a családnak kicsinylése, melyhez tartozott. Az *„Abonyi“* nevet *Abony városa* iránti szeretetből, a *Lajos* nevet édes atyja *(Márton Lajos)* után vette föl.

Jókai révén már jóval fellépése előtt több kiváló fiatal írót megismer, a gavallér *Degrét,* az örök jókedvű *Laukát* s a meleg szívű *Lisznyai Kálmánt.* Ezek később is dédelgetik az igénytelen, szerény ifjút. De csakhamar barátságot sző az akkori ifjú nemzedék legjelesebbjeivel is : *Berecz Károllyal, Beőthy Laczival, Kövérrel, Székely Józseffel, Balázs Sándorral,* majd *Vadnay Károllyal* is.[2] A nyilvános térre már előbb kilépett ifjak barátsága által bátorítva, *Szilágyi Sándor* által buzdítva folytatja kisérleteit. Miután első eredeti művét *„A kormányzó huga“* c. beszélyt a *„Losonczi album“*-mal, melyben meg kellett volna jelennie, a rendőrség lefoglalta, ismét az óvatosabban szerkesztett *„Hölgyfutár“*-hoz kopogtatott be, noha ennek is sokszor meggyűlt a baja a gyűszűben is ágyut gyanító hatósággal.[3]

Itt jelenik meg 1851-ben a *„Szenvedély vértanúja“* c. eredeti beszélye és ettől kezdve a lapnak rendes dolgozótársa lesz és beszélyei csakhamar figyelmet keltenek.

1853-ban írónk búcsut mond *Pestnek. Abonyi* szívesen időzött a fiatal írók körében, de igazán otthon mégis csak *Abonyban* volt.[4] *Pesten* léte alatt sokszor visszasóvárog a szép, csendes alföldi rónákra. Nem érzi jól magát a nagy város korlátai közé szorítva. A puszta kell neki *„a szabadság képe“*, — hol szeme nem tud betelni az égnek végtelen kékségével, lelke szinte mámoros lesz a pacsirta dalától s magához öleli a természetet, melytől elszakítva élni a legnagyobb

---

[1] Agai Adolf közlése.

[2] Fővárosi Lapok 1894—6. sz.

[3] Magyarország és a Nagyvilág 1873—40. sz.

[4] Vadnay Károly „Nemzet“ 1898—122 sz.

büntetés volna neki, hiszen: *„Itt vagyok hon: itt az én világom“*, — mondja ismét *Petőfivel.*

Szülei *Abonyban* gazdálkodtak. Régi jó magyar erkölcsök között éltek. Házukban mindenkor virágzott a régi erény, szívesség és vendégszeretet. Egyetlen fiokat elhalmozták szeretetök minden jelével. Az édes apának tetszett, hogy fia irogat s ebbeli kedvét elő is mozdította. Maga is becsülte a könyveket s beszélt is fiának az alig mult időkből sok megirni méltó tárgyat.[1]

A gondos, számító apa azonban azt már nem szerette volna, hogy fia csupán író legyen, mert a föld sokkal biztosabban termi a kenyeret. Hazahívta tehát gazdálkodni és igy 1853-ban elhagyja a fővárost. A jó módnak ölében, megáldva tehetséggel, gond nélkül élhet írói ábrándjainak. Foglalkozik gazdasággal is, bár nagy kedve nincs hozzá.

„Ne váljék tentává!“ (t. i. az apai örökség), mondja kötődve az apja. *„Jobb mintha borrá változna vagy kártyává a papirosom“* — válaszolá írónk.

„Hát hiszen no!“ — véli az apa. *„Csak azt nem szeretném ha te is tarhonyát találnál elvetni, meg birkát ragasztanál az eke elébe, mint a „Mostgyütt“ báró.*[2]

Voltaképen *Abonyi* fiatal korában sem tartozott szorosan a pesti írói körökhöz. Attól fogva, hogy 1853-ban egyetemi tanulmányai végzése után a szülei házba visszatér, rövid megszakítással *Abonyban* éli le életét, de mindig fentartja írói összeköttetéseit. Legény korában gyakran meg-megfordult a fővárosban.

A kis vidéki városban is talál rokon törekvésű fiatal társakat; *Simonffy Kálmán* ott irogatta legelső magyar dalait. Ott nevelkedett fel egy gyermekkori játszótársa és haláláig leghübb barátja, *Ágai Adolf* is, kit szülei *Bécsbe* küldtek orvostan-hallgatónak, de nem nagyon lelkesedett az orvosi tudományokért. Csakhamar ott is hagyta és felcsapott írónak.[3]

Abonyit gazdálkodni hívja haza a gondos apa. Irónk világért sem szegi kedvét, hanem igyekszik a gazdálkodás minden csinjátbinját elsajátítani, de lelke az irodalomé marad és a benső, igaz hivatás sokszor csábítja íróasztala mellé.

---

[1] Vadnay Károly: *„Hét“* 1891. — 47. sz.

[2] Vonatkozás egy német urra, ki *Hannoverából* került le *Abonyba* és hohenheimi könyvek szerint akart gazdálkodni. *Porzó: Országos Hirlap* 1898. 127. sz.

[3] Vadnay: *„Abonyi Lajosról“* Hét 1891—47 szám.

Amint kikerül a pesti légkörből és olvasmányai hatása alól felszabadul, a tiszta magyar alföldi városban kezdi megismerni a nép életét és költészetét. Ezzel megtalálja önmagának azt a tért, melyre tehetsége igazán hívta volt.

A távoli és különös kalandozás után, amelyet pályája legelején tapasztaltunk a *„Szegény Szűcs Marcsa“* című beszélyében, melyet egy régi népmánc alapján írt, végre megállapodik iránya.[1] Petőfiből választott jeligéje: *„Itt vagyok honn, itt az én világom“* világosan elárulja, hogy írónk megtért tévelygéseiből s felismerve önmagát, mintegy kijelöli az útat, melyen haladni óhajt. Megszereti a még romlatlan magyar népet, megérti egyszerű, mégis mély költészetét és a tiszavidéki magyarság életének lesz hű tolmácsolójává. De azért nem tépi szét azokat a kapcsokat sem, melyek őt származásánál fogva a középnemességhez fűzik.

Elveit, melyek egész irodalmi működését ettől kezdve irányozzák, egy későbbi regényében *„A fejetlen barát“*-ban, a mű hősének ajkára adva találjuk összefoglalva. Talán nem lesz felesleges, ha már itt megismerjük.

— *Kerekes* festő, *Pálfalvi Antal* gróf jóvoltából, annak pálfalvi uradalmába érkezik, mely a Mátra hegység legmélyében, a palócság közepén terül el. A fiatal festőt az uradalom ispánja, *Puskás* úr fogadja, kivel a vendég már az első vacsoránál megismerteti útjának, időzésének célját, amelyek közől az egyik az, hogy tele akarja magát szívni költészettel, vázlatokat akar gyüjteni az elragadó regényesség hirében álló Mátra vidékén.

Ez elhatározást *Puskás* úr is helyeselte.

— „Mert tudja Ön — folytatá a festő a fiatalság lobbanó tüzével — én egészen új és sajátos állást szeretnék képemmel elfoglalni, nem az ecsetelésben, a kifejezésben, összeállításban újat, hanem a *genre*-ban! Azt ami nálunk még nincs, melyre, bár jó késő, de még most se gondel senki“.

„Ami népéletünket, sajátságainkat, szokásainkat eredeti alakjaikkal, azokat a mosolygó jeleneteket, melyeket a civilizáció lassanként elnyel, kiszorít, szeretném én megörökíteni sajátságos eredetiségökben; népmeséinket, népregéinket bűvös-bájos tündéries világokban, népmáncainkat megkapó történetökben eszményítve visszaadni, de úgy, hogy a kép legkisebb porcikájára, nemcsak az alakokra, azok ruhájára,

[1] Megjelent a Hölgyfutár 1857. 246. számában.

de magára a légre, a vidékre már reá legyen lehelve, hogy az nem lehet másé, mint a miénk s akik élnek, még századok mulva is megérezzék azokról az alakokról, a tájról, a légről, a legkisebb részletről, hogy az mind ami népünk világa".[1]

Majd igy folytatja:

„És tudja-e Ön, hogy ily képek kiviteléhez nem elég magában a *művészet technikai ereje, ügyessége.* Tudja-e Ön, hogy az sem elég, hogy aki festi a képeket, okvetlenül magyar legyen, szükséges, hogy *ismerje azt a hazát,* azt a *tájt, azt az életet,* a legkisebb sajátságig, igyekezzék magát természetileg *bele élni* abba a világba, ne csak az alakot vegye onnan, hanem az érzést, az ihletséget, a *költészetet ott szívja be magának a népnek körében és világában,* a honnan az eszményitendő anyagot kikapja".

— *„A népiesség okos irányát, költészetét magától a néptől kell tanulnunk; annak szavaiból, észjárásából, kifejezéseiből, elbeszéléseiből, legfőkép pedig kedélyes szórakozásai, időtöltései, játéka és dalaiból."*

Ime igy beszél *Kerekes* festő *Puskás* úrhoz, a *Pálfalvi* grófok pálfalvi uradalmának ispánjához. De ezek az elvek tulajdonképen *Abonyi Lajoséi* is. Ezek vezérelték írói pályafutásában.

Egész életét ezek szolgálatában tölti. Minden erejét ezek megvalósítására szenteli s valóban irodalmunk történetében főképen népies beszélyeivel vív ki magának előkelő helyet. Beszélyei a nép életét vonzó és kedves képekben mutatják be és eredetiség tekintetében a magyar népies elbeszélő költészet legszebb termékei közé tartoznak. Tehetsége ezekben nyilatkozik meg a maga gazdagságában.[2]

Abonyi 1857-től fejt ki különösen nagy munkásságot. Bár több lapnak rendes dolgozó társa, önálló kötetekkel is a nyilvánosság elé lép. 1857-ben kiadja beszélyeit két kötetben *„Regék a kandalló mellett"* és *„Regék a pásztortűz mellett"*, majd 1859-ben második regényét *„Az egyetem pallosa"* cimmel.

Első regényében az 1855-ben megjelent *„Észak csillagá"*-ban még idegen földön kalandozik. Tárgyát *Svédország* legérdekesebb korszakából, *Krisztina* királyné idejéből meriti, de az idegen világot csupán olvasmányai alapján rajzolni — mert azok visszhangja a regény — nem tudja. Még hazai tárgyú történeti beszélyében *(Az ezüst-*

---

[1] Abonyi Lajos: *„A fejetlen bardt"*. Regény — 8. l. (Athenaeum olvasótára.)
[2] Beöthy: Képes Irodalomtörténet. II. 504—506. l.

örrú) sem sikerül neki a régi kort kellőleg visszaidézni. Tanulmányra, megfigyelésre van szüksége lelkének, hogy hűséggel tükrözze vissza azt a világot, melyben alakjai mozognak.[1]

„Az egyetem pallosá“-ban már hazai földre vezet. A régi *Pest,* a régi egyetemi élet, elevenedik fel előttünk külső képével és eredeti typusaival. A regény egyes alakjainak rajzában és a kor festésében már nagyobb tanulmányt, sokkal több közvetlenséget vehetünk észre. A mese szövésében vannak hiányai s ez később is jellemzi nagyobb műveit, de a munka egészben véve élvezetes olvasmány s már írónk sok jeles tulajdonságát tárja fel előttünk.[2]

Az 50-es evek végén *Abonyi,* — mint *Ágai Adolf* írja — *„már irodalmi tekintély, nagy bajuszos, módos úr“.*[3] Nevét országszerte ismerik és legjobb beszély íróink közé sorozzák. Alig van szépirodalmi lap és album, amelyben ez időben nevével ne találkoznának. Távol a világ zajától csöndben, munkában tölti napjait. Élvezi a szabad természetet és a lelkében felgyűlt benyomásokat művészi formába öntve, munkái egymást érik.

A híres tanári karral, mely a mult század ötvenes éveiben *Nagykőrösön* összekerült s e vidéki várost egyidőre irodalmi középponttá tette, *Abonyi Lajos* csakhamar megismerkedett s több tagjával baráti viszonyba is lépett. Legbizalmasabb barátság *Szász Károlyhoz,* a dunamelléki ref. egyházkerület későbbi püspökéhez fűzte. Ha átrándult a közeli Kőrösre, legelőször őt kereste föl.

Itt kezdődött ismeretsége, barátsága irodalmunk egyik legnagyobb alakjával, *Arannyal* is és tartott *Arany János* haláláig. *Nagykőrösön* jártában *Aranyékat* nem mulasztja el meglátogatni. Az összeköttetés azonban akkor sem szakadt meg közöttünk, mikor *Arany* 1860-ban barátai unszolására *Pestre,* az irodalmi élet központjába költözött, elfogadva az új életre kelt *Kisfaludy Társaság* igazgatását. Az irodalmi és nemzeti élet frissebb levegője megedzik a nagy költő munkakedvét, végzi hivatalos dolgait s még 1860-ban megindítja a *„Szépirodalmi Figyelő“*-t, melyet 1863-ban a *„Koszorú“*-vá alakít át. Eme lapjainak munkatársául, mint levelei tanusítják, siet megnyerni a

---

[1] Vargha Gyula: *„Abonyi Gyula emlékezete.“* Budapesti Szemle — 1900. 356. lap.

[2] U. o.

[3] *Porzó:* Országos Hirlap — 1898.—127. szám.

beszélyirás terén már szép névvel dicsekedő *Abonyit* is, ki több dolgozatával emeli is e folyóiratok színvonalát.[1]

Itt említjük meg, hogy *Abonyi Lajos*, mint falusi ember s nagy kertész, kertjének terméseiből is többször kedveskedett a nagy költőnek. *Ágai Adolfhoz* írott egyik leveléből tudjuk, hogy egy alkalommal kitünő dinnyéket küldött *Aranynak*, amit *Arany* tréfásan e sorokkal köszönt meg:

„Cikkeit vettük,
Jóizűen ettük."[2]

Ha *Pestre* felmegy, tudva hogy *Arany* a dohányzást nagyon szereti, rendesen egy kevés szűz dohányt is csempész neki s kedélyes elbeszéléseivel sokszor felderíti a komoly költőt.[3]

1861-ben írónk egyidőre távozik *Abonyból*. A rövid alkotmányos élet a fővárosba szólítja. *Pestvármegye* a szép tollú fiatal írót aljegyzővé választotta. Ő szerkesztette *Duncomb S. Tamás* angol parlamenti taghoz a megye hálafeliratát, ki hazánk érdekében felszólalt az angol parlamentben.[4] A beköszöntő alkotmányosság azonban hasonló volt a tiszavirág életéhez, hamar véget ért. A megyei tisztikar helyet enged a régi rend embereinek. Irónk is visszavonul *Abonyba* és folytatja a gazdálkodást apja oldalán.

A gondos apa és a gyöngéd édes anya elhalmozzák fiokat a szeretet minden jelével és örömmel látják, hogy egyetlen fiok az irodalom mezején szerényen, de mindig növekvő sikerrel tör előre. 1864-ben a *Kisfaludy Társaság* kiadja négy kötetes regényét *„A mi nótáink"*-at.[5] Elismerése írói tehetségének csak fokozza buzgalmát.

Azonban a szülék boldogsága még nem teljes, mert már fiok belépett a férfikorba, de még nem találta meg azt, ki megjelenésével örömet és vidámságot vitt volna az abonyi kuria tágas szobáiba. Sokáig kereste, de végre is megtalálta.

---

[1] *Aranynak* Abonyihoz intézett levelei megjelentek a *Szilady Áron* által szerkesztett „Irodalomtörténeti Közlemények" 1904. évfolyamában s összefoglalva az „Abony"-ban (1904). Közölték: Dr. Esztegár László és Győre János.

[2] *Abonyinak Ágaihoz* 1881. szept. 16-án irt leveléből.

[3] *Benkó Imre:* Nagy-Kőrösi Hirlapok 1898. 21. szám.

[4] *Dr. Márton Lajos közlése.*

[5] A regény megbírálására felkért tagok közől *Arany, Greguss Á. és Toth K.* szavaztak igenlőleg.

Franklin Társulat

Abonyi Lajos kuriája Abonyban.

II.

„Boldog, ha egy könnyet letörölhet, ha mosolyt fakaszthat; boldog, ha két embert kibékülni lát, ha egymás, Isten és hazaszeretetre buzdithat".
(Gulner Gyula.)

Életének kiemelkedő mozzanata, hogy 1864-ben megházasodik. A *tasnádi Szűtsök* régi nemzetségéből nőül veszi *Szűts Ábrahám* földbirtokos *Klára* leányát *Gombáról*, hol mindig pártolták az irodalmat és ápolták a jó magyar erkölcsöket.

A *Cserhát*, hol *Gomba* is fekszik, valóságos irodalmi és művészeti középpont volt ebben az időben. Az úri házak vetélkedtek abban, hogyan legyenek vendégszeretőbbek; hogyan mutassák ki, hogy az önkényuralom szomorú éveiben mennyire becsülik a magyar írót. Egybe forrott ekkor a társadalom; költő, író, művész és úr pajtások volta és újultak reményeik, hogy *„Megvirrad még valaha"*. *Abonyi Lajos* sokszor befordult a nemesi kuriák hívogató kapuján és az úriházaknak mindig szívesen látott vendége volt. Annyival inkább többször benézett *Gombára*, mert édesanyja testvére — *Márton István* — a gombai ref. gyülekezetnek volt lelkésze.

Szűts Klárika egyike *Pestvármegye* legszebb leányainak a 60-as évek derekán. Maga a megtestesült báj és kellem. Csak tündér szép *Klárikának* hívta a vidék fiatalsága. Róla mondták, hogy mikor táncol, a lába nem is éri a földet és úgy forog, hajlik táncosa karján, mintha rózsabimbóból kilebbent virágtündér volna.[1]

Irónk házasságának azonban érdekes története van. — „Édesatyja jurátus kora óta, jó barátságban élt *Szűts Ábrahám* gombai földbirtokossal. Szűts Ábrahámnak három leánya volt, egy még csak gyermek, kettő már fölserdült hajadon. A két apa boldog megegyezéssel szánta a másodikat *Abonyi Lajosnak*. De a fiatalok nem igen vonzódtak egymáshoz, s a szülék el-elárult terve tartózkodóvá tette a komoly ifjút. Évekre elmaradt a gombai háztól, melynek vendégei közt azelőtt elég sűrün megfordult. A végzet utjai azonban kiszámithatatlanok. Híresek voltak akkortájban a dabasi bálok. Összegyült ott a helybeli és környékbeli nagyszámú úri családon kivül a *Cserhátnak* és a *Tápió* mellékének úri népe is. *Abonyi Lajos* elment egy ilyen dabasi bálba s a sok szép leány közt meglepetve pillantotta

[1] „Az öreg tekintetes úr". (Név nélkül). Reggeli Ujság 1898. 98. szám.

meg a legszebbet, *Szűts Abrahám* legkisebb leányát, kit gyermekleány korában észre sem vett s a ki most mint viruló szűz állott előtte. A megújított ismeretségből szerelem lett, a szerelemből házasság s a költő most már férfikorának delén 31 éves korában oltárhoz vezette *Szűts Klárát,* kiben nemcsak szerető, hű hitvest nyert, hanem magas műveltségű, rokonérzelmű lelket is.[1]

Házaséletét a lehető legboldogabbnak mondhatjuk, mert a két rokon szív 34 éven keresztül mindig egyenlő buzgósággal ápolta az igaz szerelem hervadhatatlan virágát. Boldogságuk azonban csak akkor vált igazán teljessé, mikor házasságuk 12-ik évében fiok született, kit írónk elhunyt édes atyja nevére *Lajosnak* kereszteltetett.[2]

Mondjunk azonban bucsut egyidőre az írónak. Vessünk egy pillantást *Abonyi Lajosra,* mint emberre, családapára s gazdára. Jellemének alapvonásait nehány szóba összefoglalhatjuk, *„Érzékeny, gyöngéd lélek, kinek egész lénye a megtestesült béke és szeretet.“* [3]

Beszédjéből, szeméből, kézszoritásából a szeretet melege sugárzott ki azokra, akikkel érintkezett; határos a varázslattal, melyet csak olyan ember gyakorolhat másokra, akinek lelkét nemes eszmék, szívét nemes érzelmek hevítik, és ezeknek harmoniája megtestesíti előttünk, a valódi, az igazi embert. *„Boldog, ha egy könnyet letörölhet, ha mosolyt fakaszthat, ha két embert kibékülni lát, ha egymás, Isten és hazaszeretetre buzdithat.“* [4]

Szeretetének melegét természetesen legközvetlenebbül családja és rokonai érezték. *Márton Ferenc,* nevezzük írónkat most családi nevén, nemcsak a legjobb férj és apa volt, ki a magyar női erényekben gazdag hitvesét, majd egyetlen fiát, gyöngéd lelkének minden kigondolható jelével elárasztotta, hanem kiváló jó fiú is. Édes apja iránt még meglett férfi korában is szokatlan tiszteletet, 15 éven keresztül ágyban fekvő édes *anyja* iránt, hogy könnyebbé tegye a hosszú betegsége terhét, megható gyöngédséget tanusított.[5]

A rokoni összeköttetéseket buzgón ápolta. Kegyelettel gondolt az ősök porló hamvaira is. „A léleknek milyen érzékenysége, gyöngéd finomsága kell hozzá — írja róla Vargha Gyula — hogy az unoka

---

[1] Vargha Gyula: *„Abonyi Lajos emlékezete“*. — Budapesti Szemle 1900. 362. lap.

[2] Dr. Márton Lajos nemzeti muzeumi őr.

[3] Gulner Gyula: *„Emlékezés Marton Ferencre.“ Abony* III. évfolyam 15. sz.

[4] Gulner Gyula: *„Emlékezés Márton Ferencre“ Abony* III. évfolyam. 15. sz.

[5] Vargha Gyula: *„Abonyi Lajos emlékezete.“* Budapesti Szemle 1900. 363. l.

még őszbecsavarodott fejjel sem mulasztja el egy-egy igaz könnyel áldozni a réges-rég porladó nagyapának, ki őt, mint gyermeket térdén ringatta."[1]

Páratlan jó szíve mindig kész volt áldozni. Ki bizalommal fordult hozzá, nemcsak jó tanácsra, hanem ha kellett, anyagi segítségre is talált nála.

Háza az év minden napján nyitva volt ismerősei barátai számára. A helybeli és vidéki jó barátok, pesti művészek, írótársai sokszor megfordultak nála, úgy, hogy alig volt az évnek egy-két napja vendég nélkül. Lovai szinte kidőltek a vendéghordásban. A kis vidéki város közönségének osztatlan szeretete a névnapok alkalmával nyilvánult legszebben. *Klára* és *Ferenc* napján a tágas úriház, alig győzte befogadni az üdvözlőket.[2]

Jószívűsége és költői kedvtelései nem mutatják szigorú gazdának. „Bizony — irja *Ágaihoz* — az én szemem nem hizlalja az ökröt. Azt hiszem, rossz gazda vagyok."[3] Cselédeinek a hibát, ha mentséget lát szívesen feledi. De a feddésben is csupa szelidség, ha az összeütközés kikerülhetetlen. Jellemző a következő eset.

Történt egyszer, hogy a *Laczi* kocsisnak kiadott abrak nagyon kezdett fogyni és ez természetesen a lovak sinylették meg. Elébe áll a gazda és így korholja: — „Látod *Laczi,* te jó ember vagy, kegyes is vagy, a templomba is eljársz. De kocsisnak nem termettél, mert, hol láttál te jóravaló kocsist, akinek a kezén úgy elványad a jószág, mint ez a két ló?"

Az intés jobban fogott, mintha megfenyítette volna és a lovak csakhamar megjavultak.[4]

A tanyára, szöllőbe leginkább akkor szeretett menni, mikor ott sok fiatal munkás leány, legény dolgozott s ilyenkor bizony nem a munka jóságára ügyelt, hanem elmerengett azokon a bús melódiákon, melyekben a természet egyszerű fiainak mély érzése oly igaz hangon szólalt meg. Talán a sok nótázás miatt a munka lassabban haladt és gazdatársai mosolyogtak költői kedvtelésén, de a *Kisfaludy Társaság* népköltési gyűjteményei annál többet köszönhettek neki, mert ritka, finom érzékkel ismerte fel az egyszerűségöknél fogva fel sem tűnő gyöngyszemeket. Például:

---

[1] Budapesti Szemle — 1900. 363. l.

[2] Benkó Imre: *„Márton Ferencz"*. Nagy-Kőrösi Hirlapok. 1898—21. sz.

[3] Ágai Adolf közlése.

[4] Porzó: Országos Hirlap 1848—127.

„Siroki erdőben
Nyilik a gyöngyvirág,
Gyere ki galambom,
Itt vagyon a világ". stb.

vagy:

„*Nagy-Abonyban*" csak két torony látszik,
De Majlandban harminckettő látszik,
Inkább nézném az abonyi kettőt,
Mint Majlandban ezt a harminckettőt.[1]

Azonban nemcsak a szöveget gyűjtötte, hanem a dallamokat is, noha ő maga dalolni nem tudott. Ha a munkáslányok nótái közől valamelyik megtetszett neki, akkor munka után a legszebb hanguakat behívatta, megvacsoráltatta, aztán a konyhán daloltatta, mintha csak neki dalolnának. A lányok persze nem tudták, hogy a szomszéd ebédlőben hallgatja őket a *„Tekintetes asszony"*, ki csakhamar megtanulta a sohasem hallott nótákat. Ekkor elbocsátották a lányokat s hogy a legkisebb bajuk se essék, az öreg *Antal* kocsis kisérte őket haza s mentette ki a család előtt.[2]

Megragad, mint látjuk, minden alkalmat, hol a népet megfigyelheti s szellemének termékeiben gyönyörködhetik. Estefelé kertjébe ül ki s onnan hallgatja az utcáról felhangzó dalokat. A magyar nóta szenvedélyes rajongó szeretete *„a gyermekkortól a sirig"* kiséri *Abonyi Lajost.* „Boldog ha hallja, jól esik, ha dicsérheti.[3] Regényeiben, beszélyeiben számtalanszor rátér és egy-egy sora addig visszhangzik lelkében, míg végre cselekvényt is fűz hozzá.

III.

„Én a népnek közvetlen látott életéből,
a nép dalaiból, meséiből, hagyományaiból merítem anyagomat, lelkesülésemet".
Abonyi Lajos.

De vegyük fel az elejtett fonalat s vázoljuk tovább írónk pályáját. Mikor haza röpítette négy tüzes paripán a szép, fiatal asszonyt, kinek érkezését oly nehezen várták az *abonyi* kúrián, íróasztalán a téntatartó bizony kiszáradt. Azonban belátja csakhamar, hogy a fiatal hitves mellett is megfér a *Múzsa* és újra kezébe veszi a rövid ideig pihentetett tollat.[4]

---

[1] *Arany-Gyulai:* Magyar népköltési gyűjtemény I. kötet. 195. és 579. l.
[2] Bácsi: „Abony" 1898. 3. sz.
[3] Vargha Gyula: *„Abonyi Lajos emlékezete"*. Budapesti Szemle. 1900. 352. l.
[4] Vadnay Károly: *Nemzet.* — 1898. 122. sz.

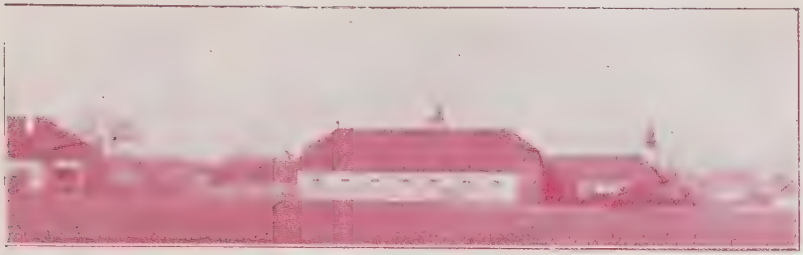

„Nagy-Abonyban csak két torony látszik.“

(Népdal.)

Abonyi Lajos szobra Abonyban.

1865-ben már ismét regénnyel lép az olvasó közönség elé. Közrebocsátja *„Kenyér és becsület“* című regényét, mely tárgyát a szabadságharc után következő gyászos évekből, a *Bach*-huszárok korszakából veszi. *„A becsülettől soha el ne térj, sem indulatból, sem pedig dijért“*: ez a regény alapeszméje. Abonyi e munkájával ugyanazt a célt kívánta szolgálni, mint a vigaszukat, nemzeti bánatukat allegoriákba rejtő költők versei. Hű képét rajzolja a kornak s a csüggedőket a jobb jövő reményével biztatja.

1867-ben, mikor az új alkotmányos élet hajnala kezd derengeni és a *Kisfaludy Társaság*, mint poraiból megelevenedett phoenix friss reményekkel kezdi meg munkálkodását, tagjai sorába iktatja *Abonyi Lajost* is. Gazdag írói munkásságának volt e kitüntetés fényes jutalma. Székfoglalóját 1869. április 29-én tartotta *„Egy név, mely tart mától holnapig“* című beszélyével.[1]

A 70-es évek elején irodalmi működésében változás történik. Irónk a népszinmű írással próbálkozik meg. Már beszélyeinek alapját, meséjét is a nép életéből, költészetéből vette, de talán azért sohasem gondolt volna arra a népies beszélyek írója, hogy népszinművet is írjon, ha egyik ifjúkori barátjának, *Teleky Miklósnak* neje, *Munkácsy Flóra* nem biztatja és különösen arra nem figyelmezteti, hogy a megirandó népszinmű tárgyául *„A betyár kendője“* című beszélyének meséjét használja fel.[2] A mese, melynek alapja egy régi néprománc, készen volt, csak szinpadra kellett alkalmazni. *Abonyi* népdrámát formált belőle és benyujtotta a *Nemzeti Szinházhoz* a 70-es évek elején. A szinház drámabiráló bizottsága *Szigligeti* azon véleménye alapján, hogy az — *„a való élet alakok, hús és vér“* — egyhangulag elfogadta.

Azonban az akkori intendáns, *Orcy báró*, kijelentette, hogy az a darab, míg ő intendáns marad, soha színre nem kerül, mert a benne előforduló csárdai jelenetet nagyon *kekk*-nek találta s igy csak *Szigligeti* igazgatósága alatt 1873. szept. 24-én adták elő és irónk a legszebb sikert aratja első népszinművével.

A híres csárda-jelenet, melynél hatásosabb alig van népszinmüveinkben. a hol *Zsófi* szilaj tüzzel táncol és énekel a mámoros *Bandi* körül, elragadta a szinház közönségét.

Abonyi Lajos teljesen eredeti életet visz darabjában a szinpadra. Ez az eredetisége már magában is érdeme. *„A betyár ken-*

---

[1] Kisfaludy Társaság évlapjai. — Új folyam. IV. kötet.

[2] Vasárnapi Ujság 1896. 147. lap.

dője„-nek főbb szereplői a népből vannak véve, de igazi népéletet a csárdai jelenetet kivéve nem látunk, azért inkább polgári drámának, mint népszinműnek nevezhetjük. Dramaturgiai szempontból tehetünk kifogást a mű ellen, de vannak oly részletei, melyekről a szigorú kritika is elismeréssel szólhat. Valódi drámai élet lüktet benne s több helyen erős drámai nyelv szólal meg. A komoly drámai jeleneteket jólesőleg tarkítják a közbeszőtt életképi jelenetek a kisvárosi életből, melyek nem viszik ugyan előbbre a cselekvényt, de a bemutatott eredeti alakok folyton ébren tartják figyelmünket. A nagyasszony ónodi *Kulcsárné*; *Csépű,* a szabó; *Kajszin* a borbély; *Ferencz,* az egyűgyű agglegény, kinek legnagyobb baja, hogy ritkán küldik a pincécébe; *Andó* ügyvéd, a nagyasszony tollforgató embere, mind hűen vannak jellemezve.

A darab építésén meglátszik, hogy novellából készült. Az eseményekben gazdag mesét néhol vontatottá teszik a hosszas magán- és párbeszédek.

Irónk, amint egyszer megízlelte a szinpadi dicsőség varázsitalát, máskor is szomjuhozott utána és küzd a pályadíj aranyaiért, nem azért, mert drága ércből vannak verve, hanem mert dicsőséget szereznek. Pályázott a „*Nemzeti Szinház*“ népszinműi versenyén „*Panna asszony leányá*“-val s egy szavazaton múlt, hogy az aranyos koszorút el nem nyerte. A két színész biráló az ő művét tartotta a pályadíjra méltónak, míg a három író a „*Falu rosszá*“-nak juttatta. S mikor a „*Falu rossza*“ színre került, a pályadíjtól elesett versenytárs is örömmel ünnepelte a friss költői erőt.[1]

A „*Panna asszony leánya*“, noha számos alakja megkapó hűséggel van élénk állítva, nem ért el olyan zajos sikert, mint „*A betyár kendője*“, de a közönség elég melegen fogadta. *Abonyi* népszinművei magyar lelket visznek a szinpadra. Az ő darabjai távol a szinpadtól, falusi magányban, a nép közvetlen megfigyeléséből, igazi poetai lélek felfogásából keletkeztek és a szerző romantikus hajlamaihoz képest alakultak többé, kevésbbé szinpadra való, de mindvégig eredeti történetekké.

Színműveinek színre hozatalát élete legzajosabb, legizgalmasabb napjainak tekinthetjük. Leginkább ezek ragadták ki nyugalmas falusi otthonából.

1876-ban a *Petőfi-Társaság* is tagjai sorába iktatja *Abonyi*

---

[1] Vadnay Károly: „Hét“ 1891. 47. szám.

Lajost s írói érdeme elismeréseül ujabb népies beszélyeit *„Itt a szép alföldön“* című kötetben közrebocsátja.

Munkakedve folyton nő. Szorgalmát — mert hiszen a szépirodalom művelése mellett gazdálkodik is — csak termékenysége mulja fölül. Gyors egymásután jelennek meg beszélyei, regényei, melyek mind öregbítik írói sikerét.

„A fonó krónikája“ c. beszély kötetében összegyűjtve kiadja azon népies elbeszéléseit, melyek szétszórva az 50-es években megjelentek. Ezt követi külön kötetben egy hosszabb elbeszélés *„Az özvegy tehénkéje“* címmel. Nagyon egyszerű história ez arról, hogyan vették el a szegény özvegyasszony *Tárkonyné* tehénkéjét s az engedelmes állat, mint került vissza tulajdonosához. De mennyi érdekes mozzanatot sző írónk az elbeszélés kezdete és vége közé! A falusi élet hány jellemzetes alakja fordul meg előttünk s mily nemes nyilvánulásait mutatja be a nép érzületének és gondolkodásmódjának!

Meleg érdeklődéssel kisérjük, hogy *Göndör Jancsi* hogyan szeret *Veronikába*, az özvegy lányába; a világháborító vén *Fűzfa* hogyan teszi csúffá a szép *Pörzse* asszonyt, ki elvette *Veronikáék* tehenét s el akarta csalogatni a lánytól *Göndör Jancsit*. Szinte halljuk, amint *Pörzse* asszony az urával pöröl, *Jancsi* szeretőjével suttog s a vén *Fűzfa* lármázva keresi az öreg *Tárkonyné* igazságát, szidva papot, törvénybírót s magát a jó Istent is, kik annyi szörnyű dolgot engednek megtörténni. Elkeseredésében italnak adja magát, de megtér és istenfélő emberré lesz, midőn látja, hogy jó emberek mégis vannak a világon.

„Magduska öröksége“ című regényében egy népmonc alapján a szegény *Pákay Magdus* szomorú esetét beszéli el mesterkéletlen egyszerűséggel. Szereplő alakja csak négy van ennek a regénynek, melyek közől *Szilágyi István* nem is igen sikerült és a munka egészében mégis annyi báj rejlik, *Pákay Magdus* története oly mélyen, tartósan érint, hogy okát alig tudjuk megmagyarázni.

E műve legfőbb varázsa nyelvében van. A jól ismert, de érdekes mese *Abonyi* előadásában drámai elevenséget, fordulatosságot nyer. A regény legszebben megírt részei közé tartozik az a néhány fejezet, melyekben *Magduska* gyermekkori emlékei nyomán családja pusztulását mondja el.

Ha visszatekintünk *Abonyi Lajos* pályájára, kétségtelen, hogy *költészete népies elbeszéléseiben* éri el tetőpontját. Azt mondhatnók, hogy munkái külön irodalmi iskolát képeznek, mert eltekintve az első

kisérletektől, neki nem voltak külföldi mintái: ő az életet rajzolta le. *„Irói pályámon* — írja — *a népéletből vett elbeszéléseimben, népszínműveimben tárgyamul mindig a nép közt valóban megtörtént eseményeket, történetkéket választom s az idealizált mesét, alakot ezekhez idomitom.“*[1]

Munkáiban a népélet és a népköltészet kettős hatására ismerünk. A nép életét nem csak jelenében figyeli meg, hanem dalainak, románcainak is megnyitja szívét. Különösen kedveli a néprománcokat. *„A betyár kendője“*, *„Egy népdal regéje“*, *„Magduska öröksége“*, *„A siroki románc“* stb. mind a nép ajkán élő románcok után készültek.

A tiszavidéki magyar nép életét alig ismerte valaki jobban, mint ő; a nép iránt senkisem érzett igazabb, bensőbb érdeklődést, mint ő. Rajongásig szerette, együtt örült vele, részt vett bánatában s mint a gyermek a pilléket, oly szeretettel gyüjtögette a szerte röppenő mosolyokat, a titkon elhullatott könnyeket s ezekből szőtte azután össze azokat az egyszerű szerelmi történeteket, képeket, melyekből a hamisítatlan magyar szellem ihlete szól hozzánk.

A bántás nélküli szelid humor, mely beszélyeiben fel-fel csillan; a meleg igaz hang, mely az egyszerű történeteket végig kiséri; a hűen megrajzolt alakok, melyek oly ismerőseknek tetszenek előttünk, mindenkor kedvessé teszik elbeszéléseit.[2] A népnek nemcsak nyelvét ismeri, hanem beszédmódját is.

„A népiesség okos irányát, költészetét — írja[3] — *magától a néptől kell tanulnunk; annak szavaiból, észjárásából, kifejezéseiből, legfőkép pedig kedélyes szórakozásai, időtöltései, játékai és dalaiból.“*

Nem mulaszt el egy alkalmat sem, örömmel vegyül a nép közé, megfigyeli otthonában, a fonóban, a mezőn az aratás közben, a szőllőben, a malom alatt s ezért természetes, igazi népies zamattal szólalnak meg tolla alatt.

Minden alakjának megvan a maga beszédmódja. Egyforma közvetlenséggel szólaltatja meg valamennyi typusát a különböző egyéniségeknek, valamennyi változatát az érzelmeknek. Gondoljunk csak az öreg csőszre *„Ne bizd rá“* bácsira, az örükké zúgolódó *Tűzfára*, a nyalka betyárra, a kis béresre, a falusi lányra, *Figúra Pankára*

---

[1] Budapesti Napló 1897. ápr. 30.

[2] *„Bodri“*. — *„Bogár és Bársony“*. — *„Nagy baj az a tót szerelem“*.

[3] Abonyi Lajos: *A fejetlen barát*. Regény. [Athenaeum olv. tára.] 9. l.

stb., ki oly kurtán tud elbánni a legyeskedő úrfival vagy a rátartós *Pista* kocsissal: mind-mind egyéniségének megfelelő nyelven beszél.

Abonyi Lajos éles megfigyelő. Megfigyelései hívek, leírásai elevenek. — Egyik *legkedvesebb beszélyére* a „*Bodri*„-ra utalunk csak. Mily meglepő hűséggel írja le „*Bodri*“ szorult helyzetét a faluban; kóborlását a mezőn; a kis pacsirta csalfa játékát a csatangoló ebbel, a jajgató bibicet, mely oly vészes kiáltással kering fészke felett. Szinte megelevenedik előttünk az egész kép.

A hű leirásokon kivül ügyes párbeszédei is nagy elevenséget kölcsönöznek elbeszéléseinek s mint *Szász Károly* írja,[1] ez az egyik oka, hogy *Abonyi* munkáit szívesen olvassuk.

Munkáiban a magyar népszokásoknak egész halmazát leljük fel a hamisitatlan eredetiségben.[2] Itt vonzalma el is csábítja. A népszokások leirásánál néha hosszadalmassá válik, melyek magokban érdekes adalékok ugyan népünk ismertetéséhez, de az események folyamatát ritkán mozdítják elő s a legtöbb esetben csakis kitérések gyanánt szerepelnek.

Irónk egész élete a szabad természet ölén telt el. A puszta volt az ő igazi világa. Csodálkozhatunk-e ha nem tud betelni a délibábos róna szépségének kiemelésével s műveiben a magyar alföld képei az igazságnak és költői hangulatnak összhangjában jelennek meg előttünk.[3]

Regényeiben az események első csoportosításával fel tudja kelteni az érdeklődést, de később kerekded, egységes szerkezetet, s ezt már második regényénél *„Az egyetem pallosa“* meg is jegyeztük, nem igen tud adni regényei szövevényesebb meséjének. Két-három cselekvény is halad egymás mellett, anélkül, hogy szorosan egybe forrnának. Következetesen fejlődő jellemek alkotásában sem mondhatjuk mesternek. Typusokat és genreket tud inkább rajzolni, mint egyéníteni.

„A mi nótáink“ (1864.) és *„Az utolsó kuruc világ“* (1887.) e megjegyzéseinket bizonyítják.

Az elsőben a regény főalakjai, kik körül a főesemény csoportosul *Szentmiklósy Béla* és Hathnainé. Az ő szerelmök, összezördülésök képezi a regény gerincét. Ez utóbbihoz mellékesen csatlakozik *Csermák*, a geniális zenész. Ennek a főeseményre semmi, vagy csak csekély befolyása van, de kit szerzőnk, bizonyos tekintetben mégis

---

[1] Fővárosi Lapok 1865. 32. sz.

[2] *„A sári biró leánya.“*

[3] *„A mi nótáink.“*

főszemélyé igyekezett tenni. A regény címe is erre mutat. De *Csermák* semmit sem csinál, csak hegedül. *Csermák*nál még kevesebb dolguk van a haramiáknak. Talán semmi. *Szentmiklósy Aladár* szökése, elítélése, szabadulása, *Szilády* ezredes üldöztetése, *Menyhért úr, Eszter* asszony és a kis *Mariska* története pedig alig van a főcselekménnyel egyéb összefüggésbe hozva, mint, hogy *Aladár Béla*nak testvére.[1]

„Az utolsó kuruc világ"-ban az 1735-iki mozgalmat beszéli el részint forrásaihoz ragaszkodó hűséggel, részint a költői alakítás szabadságával. Rajzolja az elégületlenség terjedését, fejtegeti okait és elmondja a zendülés kitörését. Az egészet hátterül használja, mintegy keretnek veszi, hogy belehelyezzen egy egészen költött mesét. A regény három főalakja *Miraluce* asszony, *Jozely László* és *Strba János.*

E három szereplő pályája a temesvári vásártérről indul ki. Közöttük szövődik a szövevényes mese, mely főcselekményül a lázadás előterébe van helyezve. *Strba* és *Miraluce* asszony története szorosan együtt halad. *Jozelyé* már az elején elválik s a kettő között meglehetősen laza az összefüggés, úgyhogy írónk valósággal kettős, majdnem különálló mesét sző és bonyolít le.[2]

Abonyi Lajos, mint már többször kiemeltük, nem ismerte, nem is kereste a hatás eszközeit, furfangjait. Mint eredeti tehetség, mindig önmagából merített. Kedélyét, elevenségét nem kötötte formához. Pongyolaságában is az otthonosságot látjuk meg, mely korlátozni nem engedi. Filozofiája nem az, mely messze idegenből hatol át, hanem saját énjének tapasztalatai. Emberei nem kicsiszolt alakok, hanem olyanok, aminőknek az élet mutatja fel őket.[3]

„A betyár kendője"-vel és *„Panna asszony leánya"*-val elért szinpadi siker továbbra is ösztönözte írónkat, hogy népszinműveket írjon. A népmondák és népies elbeszélései közül elő-elővesz egy-egy drámai alakításra alkalmasnak tetsző tárgyat és szinművet formál belőle. Igy kerülnek szinre *„Magduska öröksége" „A siroki románc" „A leányasszony"* és *„A férfi sorsa az asszony"* című népszinművei. De ezekkel első darabját *„A betyár kendő"*-jét nem multa fölül.

Abonyi, mint *népszinmű író* abba a hibába esett, amelyet ritkán kerülnek el a szinműveket kész elbeszélő műveikből átalakító

---

[1] Szász Károly: *„A mi nótáink"*. Fővárosi Lapok. 1865. 32. sz.

[2] Erdélyi Pál: *„Az utolsó kurucvilág"*. Fővárosi Lapok 1887. 298. sz.

[3] Vasárnapi Ujság. 1898. 301. lap.

írók: inkább dialogizálnak novellákat, mint drámákat alkotnak.[1] Mindamellett népszínművei tele vannak drámai helyzetekkel, pompásan eltalált epizódjaival a népies életnek. A nép igazi gyermekeit látjuk magunk előtt, amint a természet kebelén nőttek, éreznek és gondolkodnak.

Aki a magyar nép nyelvének kincseit, a sajátos tájszólásokat összeakarja gyüjteni, megbecsülhetetlen kútforrásra talál *Abonyi* darabjaiban.

Abonyi Lajos népszínművei közől „*A betyár kendőjé*"-t ma is játsszák, de többi darabjait még életében levették a műsorról. Emiatt Ágaihoz frott leveleiben többször zúgolódik. 1897. nov. 1-én így ír: „Gondolhatod, hogy nem a legjobb kedélyem lehet. Irodalmi fáradozásaim nem hoztak, se pénzt, se babért. Ugy mondhatom — bocsáss meg a rossz szójátékért — *bab*-ért dolgoztam. * * * minden darabomnál ki tudta fundálni, hogy csak nekem ne hozzon hasznot. Azt hiszem, hogy ezután sem lesz darabjaimnak jobb sorsuk, el vannak temetve a süllyesztőben. Csak „*A betyár kendőjét*" fogják nyaggatni, mert az nem nekem adja a jövedelmet."

Egy másik levelében 1898. márcz. 30-án ezt irja: „Mint iró évek óta sokat dolgoztam, de a *Népszinház* darabjaimat folyvást a süllyesztőbe rakta — nem csodálkozom rajta, — a romanticismus lejárta magát, az érzelem világa elmult, jött helyébe az érzékek uralma, mely csiklandozázait, vastag realizmusát operettekben az irodalom is hatalmasan ünnepli. No de panaszkodjunk az öreg apánknak. Annyi bizonyos, hogy igazságunk nincs; az van helyén, ami a publikumnak tetszik, oda nem szab regulákat még *Gyulai Pál* sem. Azt hiszem, még *Lévai* és *Száz Károly* is realisták lesznek utoljára ha még mint irók ekzisztálni akarnak."

1896-ban jrónk történelmi tanulmányokkal kezdett foglalkozni.[2] Megfrta *Abony város történetét*.[3] E munkában nemcsak a város multjáról és jelenéről szól aprólékos gondossággal, hanem az *abonyi* nagy uradalom birtokos családait is levezeti *Magyar Beningnától* 20 leszármazási hiteles táblázaton.

A történeti tanulmány mellett azonban, mint szépirodalmi iró sem gondol pihenésre. Még nem fáradt el az irodalom szolgálatában

---

[1] Beöthy Zsolt: *Athenaeum* I. évfolyam 1873. 40. sz.

[2] Erre vonatkozólag tréfásan irja egyik levelében *Ágaihoz* „Legjobban szeretném magamat egészen a tudományos térre terelni, igy talán még tudós társasagi tag is lehetnék." (1897. nov. 1.)

[3] A kézirat *Abony* város tulajdona. Kiadása folyamatban.

töltött számos év alatt. *„Én most is úgy irok, úgy dolgozom* — mondja — *mint régen, a népnek közvetlen látott életéből, a nép dalaiból, meséiből, hagyományaiból meritem anyagomat, lelkesülésemet.“*[1]

Beszélyek, regények, népszinművek tervezetének egész raja forrt agyában. A kimerültségnek nyoma se látszik rajta. Képzelete friss, eleven. Külsőleg megvénült, de mint író lelkében még mindig fiatal. Természete ugyanaz maradt, aminőnek pályája elején megismertük: szerény, érzékeny, gyöngéd, magára igénytelen, másokat sokra becsülő. Hite olyan naiv, életnézete olyan derűs és költészete olyan üde, mint fiatal korában volt.[2] Sőt gazdagodott is írói ere humoros vonásokkal. A *„Borszem Jankó“*-ban három éven keresztül irta *„pater Povedalik Hyacintus“* néppárti térítő atya emlékedéseit.[3]

Abonyi Lajos deresedő hajjal is fiatal szívvel, termékeny képzelettel szőtte meséit és szőhette volna még tovább is, ha a sors másképen nem rendelkezik.[4] Szívbajos volt már régebben, de nem tudott róla. Családjában a hirtelen haláleset többször előfordult. Halála előtt egy hónappal *Ágaihoz* irott levelében mintha sejtette volna hasonló végzetét.[5] A mulandóság szelét érezzük ebben a levelében.

Kedves barátját szivének egész szeretetével üdvözli, hogy a Mindenható megengedte neki érnie a nagyapai örömöket, — majd így folytatja: — „Képzelem azt a boldogságot és örömet. Régi barátaim jó nagy részét megifjodni látom, ilyen kedvezéséből a magas egeknek. Óh Uram Isten, én oly messze vagyok ettől, hogy nem tudom, megérem-e? Nem visz-e el apám éveinek fátuma? De hát kivétellel is biztathatom magamat is sokban azzal, hogy nemcsak apjától, de anyjától is örököl az ember szintúgy sorsot, mint hajlamokat.“[6]

---

[1] *„Budapesti Napló“* 1897. április 30.

[2] *Vadnay Károly: „Nemzet“* 1898. 122. szám. „Hét“ 1891. 47. szám.

[3] Egy ideig szünetelt a *Pater* elmélkedése. Erről így ir *Ágainak*: „Hogy hallgattam, tulajdonitsd nagy kedvetlenségemnek, melyben a *Pater* sem tud felmelegiteni. Az idő is nagyon rossz, nedves, hideg és *Nov. 1-e* van. Jobb leszek ezután, az új borom is kiforr és igyekszem a *Paterkát* is felvidítani. Nem lesz hozzád hűtlen soha.“ (1897. nov. 1.)

[4] 1897. Nov. 1. „Dolgozni, hidd el, nagyon szeretnék és birnék még tovább is. Valóban beteg, unott, izgatott vagyok, hogyha nem irok. Rossz nyavalya ez.“ (Ágaihoz.)

[5] 1898. márc. 31.

[6] Meg kell jegyeznünk, hogy írónk édesapja 65 éves korában szivszélhűdésben halt meg. Édes anyja ellenben, noha 15 évig folyton ágyban fekvő beteg volt, jóval túlélte férjét. Levelének végső sorai erre céloznak.

Franklin Társulat

ABONYI LAJOS.

Thury Gyula festménye.

Az Abonyi Kaszinó Tulajdona.

Reményében csalatkozott. Napjai számlálva voltak. Utólérte apja fátuma. A még életerős férfit betegség nélkül döntötte sírba a halál. Meghalt *1898. ápr. 28-án 65 éves korában.* Vele ismét eggyel kevesbedett azon írók száma, kik oly lelkesedéssel ragadtak tollat kezükbe a szabadságharc gyászos leveretése után, hogy a szellem fegyverével védjék a nemzeti nyelvet és melengető kézzel ápolják a nemzet veszendő reményeit.

* * *

Végig kísértük *Abonyi Lajos* nem regényes, de a maga egyszerűségében nagyon figyelmet keltő pályáját. Született, dolgozott, boldogított, meghalt, röviden e négy szóba foglalhatjuk tartalmát. *„Boldog az olyan társadalom, melyben sok az ilyen életpálya".*

* * *

Nem volt ő azok közül való, akiket az irodalomtörténet a nagy író nevével jelöl meg s akiknek szereplése, munkája korszakot jelent, de az bizonyos, hogy a magyar népről és annak érzelmi világáról másánál igazabban és közvetlenebbül nem írt senki sem. Gazdag írói munkásságának forrása valóban a nép szeretete volt.

Ráillenek írónkra is *Arany János*nak *Gyöngyösi István*ról, a XVII.-ik század kedves poetájáról írott szavai, hogy — *„valahányszor a magyar költészet és nyelv odajut, hogy idegen bolyástól lesz szükséges menekülnie, mindannyiszor nyereséggel fordulhat vissza a néphez és az irodalomban"* Abonyi Lajoshoz, mert *Abonyi Lajos* a romlatlan magyar nép lelkét szólaltatta meg s a nemzeti szellemnek *életében, munkáiban* haláláig igaz és hű harcosa vala.

Abonyi Lajosban — a *Fáy András*ok utolsó epigonjában — az részvéttel siratta el a magyar szépirodalom lelkes és fáradhatatlan munkását; *Márton Ferenczben* pedig *Abony* minden lakója a jó embert, kit mindenki szeretett.

Azóta elhallgattak *„Ami nótáink"* és *„A siroki románc"*-ból a sír románca lett.

„Pásztortűznél emlékének *népdal* legyen őrzője:
Könnyharmatos, gyászfekete a *betyárnak kendője."*

Pest, aug. 21. 1863.

Kedves öcsém!

Igéretem szerint becses novellája [illegible] díját idezárva nem késem küldeni; a menynyit előttem Simonyi Kálmán említett a Kegyed kívánsága felől. Mult félévi budgetem szerint többet is adhattam volna, de az ínség és szárazság nem csak a gazdikat, hanem a szerkesztőket is érte, s ezek közt engem is nagyon érezhetőleg.

Becses dolgozatát máskor is elvárva, maradok

szíves jóakarója
Arany

Pest, nov. 22 1864.

Kedves öcsém uram!

[illegible] sorait, miután most épen jött be néhány forint, sietek azt elküldeni, míg más valaki igényt nem formál rá. A [illegible] [illegible] újra egy kis [illegible] küldeni: hogy [illegible] mellékelhessem.

Egyszersmind idezárok egy alapitó levelet; tessék beírni, aláírni és nekem azonnal visszaküldeni, hogy a nov. 30-án tartandó gyülésre bejelenthessem. Természetes, hogy mint kötelezvényeit, nem írói álnevén fogja aláírni, és ha lehet egy vagy két tanuval, az nem árt.

Fogadja tiszteletemet és szíves jó kivánatomat az „új [illegible]!”

Maradván

igaz tisztelője
Arany János

Arany János két levele Abonyi Lajoshoz.

FÜGGELÉK.

1. Arany János levelei Abonyi Lajoshoz.

A két fró viszonyának jellemzésére, melyről tanulmányunkban bővebben szólottunk, talán nem lesz érdektelen, ha *Arany Jánosnak Abonyi Lajoshoz* intézett leveleit, melyek szétszórtan először a *Szilády Áron* által szerkesztett — *„Irodalomtörténeti Közleményekben* kerültek nyilvánosságra (az I. II. IV. V. számúakat *Dr. Esztegár László*, a III. VI. szémúakat *Győre János* közölte) itt egybegyűjtve s a III. és VI. számúakat eredeti másolatban is megismertetjük. E levelek annál érdekesebbek, mert mindegyike szerkesztői tevékenysége közepette mutatja a nagy költőt.

De beszéljenek helyettünk a levelek.

I.

Pest, május 7. 1861.

Tisztelt uram öcsém!

Ha Kegyedet az alkotmányos élet gondjai nem foglalnák le annyira, hogy olykor olykor a muzsáknak ne áldozzon: szivesen kérem, lenne szives, ha kész novellája van, azonnal felküldeni lapom számára. Egyébiránt valami 14—25 napig várhatnék, de akkor erősen fog szorulni a kapca.

Ha e határidőre nem igérhetne, legyen szives tudatni, mikorra bizhatom.

Becses választát várva, maradok

őszinte tisztelője
ARANY JÁNOS.

II.

Pest, május 6. 1862.

Kedves uram öcsém!

Azon kezdhetném, hogy „ha levelem meg nem kapja“ stb., mert igazán nem tudom, Pesten lakik-e most, vagy Abonyban. De azon reményben, hogy tán kezébe jut mégis, kockáztatok egy szives kérelmet: nem volna-e egy novella készen, vagy készülőfélben a „Figyelő“ számára? 3—4 hét alatt sem lenne késő, önként értetődvén, hogy azon tul is bármikor szivesen veszek öntől dolgozatot. De most nagyon kifogytam a beszélyfélékből s mennél hamarább jönne, annál kedvesebb volna.

Egyébiránt vegye üdvözletemet s mindenesetre örvendeztessen meg becses válaszával, tudassa legalább, nem tévedt-e el levelem.

Pest, május 6. 1862.*

Szives tisztelője
ARANY JÁNOS.

III.

Pest, aug. 21. 1863.

Kedves öcsém!

Igéretem szerint becses novellája tisztelettdíját nem késem küldeni, amennyit előttem Simonfi Kálmán emlitett Kegyed kívánsága felől.

Mult félévi budgetem szerint többet is adhattam volna, de az inség és szárazság nemcsak a gazdákat, hanem a szerkesztőket is érte s ezek közt engem is nagyon érezhetőleg.

Becses dolgozatát máskor is elvárva maradok

szives jóakarója
ARANY JÁNOS.

IV.

Pest, dec. 27. 1863.

Kedves uram öcsém!

Mind vártam, hogy e félév folytán vagy a jövő év kezdetére meg lep még egy novellával, de miután semmi hire, azt kell hinnem,

* E levelet Arany János szórakozottságból két helyen is ellátta dátummal.

hogy Kegyed is azokba esküdött, kik a „Koszoru“-ban nem tudom miféle cliquet látnak más tehetségek elnyomására. Szegény „Koszoru“, még csak nem is védi magát a megtámadások ellen s mégis ő bünbak, a legnagyobb irodalmi botrány, melyet mindenfelől ostorolni kell.

Ha ön a „Koszoru“-ban nem ily rettenetes összeesküvést s szerkesztőjében nem a legnagyobb ármányszörnyeteget látja: kérem, ne vonja meg közremüködését s igen jól esnék, ha már január elején kaphatnék egy novellát, akár hosszu, akár rövid lenne, mert akik biztattak, még egyre késnek, vagy nyulfarknyi dolgozattal ráztak le magukról.

Becses válaszát igen, vagy nem esetében kérem, szives üdvözlettel maradok

tisztelője

ARANY JÁNOS.

V.

Pest, aug. 3. 1864.

Kedves öcsém uram!

„A mi nótáink“-at nyomják erősen; az első kötet már meg is van s a többi gyorsan következik.*

Én a kéziratban némi stiláris változtatást teszek, mert erre a társaság által vagyok megbizva; de igyekszem, hogy emiatt az értelem ne szenvedjen, sőt a szabatosabb kifejezés által még nyerjen. Remélem, meg lesz elégedve eljárásommal.

Most ugy gondoltam, célszerű lenne mutatványt közleni a „Koszoru“-ban, hogy a figyelmet iránta felköltsük s az érdekeltséget függőben tartsuk. Erre legjobbnak látnám az I. kötet két első fejezetét közleni, mely a Laczi bácsi jellemzése által karakterek tekintetében is érdekel, a Menyus bácsi epizódja által pedig fölgerjeszti a hallgatóság érdekét, anélkül, hogy a mese további folyamát és kifejlődését elárulná.

Azon reményben, hogy jóváhagyását megnyerem, már a leg-

* „A mi nótáink“ egyike Abonyi Lajos legismertebb regényének. Kiadta a „Kisfaludy Társaság“ Arany János, Greguss Ágost és Tóth Kálmán birálata alapján 1864-ben.

közelebbi számba szedetni akarnám: de egy bőkkenőm van, én a mutatványért nem adhatok dijat a tiszteletpéldányon kivül. Nagyon leszállottam e félévben s még igy is bukom, ha a munkák egyrészét tiszteletdij nélkül kapom meg.

Ha ellenére van, amit cselekszem: irjon rögtön; máskép hallgatását beleegyezésnek véve, szombaton vagy hétfőn lenyomatom azt a pár ivet.

Szives üdvözlettel
ARANY JÁNOS.

VI.

Pest, nov. 22. 1864.

Kedves öcsém uram!

Vévén sorait, miután most éppen bejött nehány forint, sietek azt elküldeni, mig más valaki igényt nem formál rá. — A háromszázhatvan forintról tessék ujra egy kis elismervényt küldeni, hogy számadásomhoz mellékelhessem.

Egyszersmind idézárok egy alapitó levelet: tessék betölteni, aláirni és nekem azonnal visszaküldeni, hogy nov. 30-án tartandó gyűlésre bejelenthessem. Természetes, hogy mint kötelezvénynek, nem irói álnevét fogja aláirni és ha lehet, egy vagy két láttamozó, a' sem árt.

Fogadja tiszteletemet és szives jókivánatomat az — „uj élet"-hez.*

Maradván igaz tisztelője
ARANY JÁNOS.

2. Abonyi Lajos önéletírása.

— „Az *Abonyi Lajos* név csupán irói nevem, családi néven *Márton Ferencznek* neveztetem s származom azon szatmármegyei *Zsarolyáni Márton* családból, melynek egyik ága a mult század elején** onnan Pest és Hevesmegyébe költözött át. Atyám *Márton Lajos,* anyám *Márton Terézia.* Születtem 1833-ban január 9-én Nógrádmegyének a Zagyva völgyén fekvő Kisterenye községében, hol akkor néhai atyám mint *Gyürky Pál* krassómegyei főispánnak —

* Házasságához. Ez évben vette nőül Abonyi Lajos tasnádi Szűts Klárát, a pestvármegyei Gombáról.

** XVIII. század.

uradalmai középpontján — jószág és jogigazgatója volt, s *Abonyban* Pestmegyében nemesi birtoka lévén, mig idő közönként itt is lakott nemcsak e két megyében, hanem a szomszédos Hevesmegyében is közbecsülésben és szeretetben állott s mind Pest és Nógrád, úgy Hevesmegyének már férfi korának kezdetén táblabirájává lett. Mivelt, olvasott, szabadelvü ember lévén, jó irányú neveltetésemre különös gondot igyekezett forditani. Ezen gondoskodása és figyelme eredményezte azt, hogy tanitóim, nevelőim megválasztásában annyira szerencsés volt, hogy az időről-időre nevelőimmé választott egyének, mind egy és ugyanazon irányú a korral haladt kitünő képzettségü ifjak, nemcsak a tudományok és tanulmányok szeretetét, hanem különösen a magyar irodalom iránti előszeretetet ébresztették fel lelkemben, úgy hogy nevelőimnek mindenikét, mint elsőrendü tényezőt tekintettem azon hajlam felébresztésében, mely később az irói pálya felé vonzott.

Kora gyermeki éveimben, a tanulás elemein átesvén az első gimnáziális évet a háznál *Kelecsényi Mihály* református, akadémikus felszentelt pap (jelenben baranyamegyei lelkész és esperes) vezetése és tanitása alatt végeztem az 1841-ik évben; — a második gimnáziális évre, — atyám már ekkor állandóan abonyi lakos lévén, — a kecskeméti ref. kollegiumba vitt, hol is az 1842-ik, 1843-ik, 1844-ik években, egy évig *Burián Lajos* két évig *Máchik Lajos* magány nevelőim felügyelete mellett, a syntaxista osztályokat hallgattam nyilvánosan. Az 1845-ik és 1846-ik évben még mindig *Máchik Lajos* nevelőm felügyelete mellett Pesten az evangélikusoknak ez időben kiváló jóhirü gimnáziumában a két humánia osztályt bevégeztem. Már *Kelecsényi Mihály* úr megkezdvén velem a költői művek olvasását, kiválóan *Vörösmarty* és a két *Kisfaludy* művei olvasását szeretetni, — *Burián Lajos* (ki később mint fiatal ügyvéd Pesten elhalt) a német nyelvbe bevezetvén és figyelmeztetvén az ezen nyelven irt műveknek is olvasására, *Máchik Lajos* úr (később mint Budaváros birája halt el) egy a néhai *Fáy András* úr által neveltetett jeles tehetségü és nagy képzettségü ifjú, kit az 1846-ik évi irodalom ifjú jeleseihez személyes barátság csatolt, volt az, és ugyanazon időben nyilvános tanárom *Tavasy Lajos* gimnáziális igazgató (jelenben Iglón tanár), kik az apró irási gyakorlatokat, a közönséges mindennapi tárgyakon felül emelni igyekezvén, a formák ismeretére tanitottak és a kezdetleges kisérletekbe bevezettek: volt ugyanis azon időben az evangélikus gimnázium poezist tanuló osztályának egy önképző társulata — *„Magyar nyelv mivelő társulat“* cime alatt, — ők ösz-

tönt adtak nekem nemcsak hiúságnak, hanem boldogságnak is érezni, hogy az ifjak ezen kis társulatában zsenge dolgozataimmal többi társaimmal versenyezzem.

Az 1847-ik évben a pesti egyetembe mint logikus léptem be, a nyilvános órákon kivül zenészetet, a francia nyelvet *Rávé Lajos* úr, az angol nyelvet Mr. *Lambert* kitünő magány tanárok tanitása mellett megösmervén, minden időmet legnagyobb részben a olvasásnak, különösen a történelem és a szépirodalom történelmi műveinek olvasására szenteltem. Legnagyobb boldogságnak éreztem az irodalom ifjú jeleseinek volt nevelőm *Máchik Lajos* úr barátságán nyert ösmeretségét fentartani, közelökbe férkezni, bámulni és hallgatni őket s tőlök egy-egy költeményt kinyerni, melyeket 1846-ban a nyelv mivelő társulat koronként tartott ünnepélyein elszavalgattam.

Boldog voltam, ha közelökbe húzódhattam, lakásaikon felkereshettem, s a mai napig is élénken jút eszembe *Jókainak* azon szíves jósága, hogy épen azon pillanatokban is, midőn a *„Hétköznapok"* regényét írta, egy gyermeknek azon szívességét, hogy számára a *Hazáért* című verset tollba mondotta s midőn látta annak lassú irását, sajátkezüleg írta le. A mai napig is élénken jut eszembe *Petőfi* amint *Jókai* ládáján vele *Máriást* játszani kényszerített s később *Emich* könyvkereskedésében, midőn *Vörösmarthy* összes műveinek megvételében a vételárból két ezüst huszasom hiányzott, a két huszast számlájára iratta, csakhogy engemet, a gyermeket azon szomorúságtól megmentsen, hogy a könyvet ott hagyni legyek kénytelen. Még most is élénken jut eszembe *Lisznyai,* ki erőnek erejével birkózni akart velem s ha földhöz vágom, díjul *Petőfi „János vitéz"*-ét igérte; élénken jut eszembe a gavallér *Degré* szeretete, ki számtalanszor ellátott szinházi jegyekkel.

Az 1848-ik évre, mint másodévi bölcsészet hallgató ismét *Kecskemétre* kerültem. Itt tanulmányaim mellett eszembe jutván az, hogy a kollégiumnak előbbi növendékei magok között rendes folyóiratot minden időben szerkesztettek, ott ahol *Beöthy László* elhagyta volt, a fonalat minden áron fel akartuk venni *Baksay Sándor* (jelenben *Kisfaludy Társasági* tag) barátommal*) s folyóiratunknak egy nehány száma meg is jelent. A forradalmi napok a Collégium növendékeit széjjel szórván, haza kerültem Abonyba s ott az 1848-ik 1849-ik és 1850-ik év folyama alatt egy a nevét sirjáig eltitkolt jeles képzett-

*) A dunamelléki ref. egyházkerület püspöke.

ségü lengyel menekült tanitása mellett csupán a francia és angol nyelv további gyakorlati eltanulására szoritkozva, az időt ezen nyelven irt művek olvasásával és ez első évi jog magántanulásával töltöttem.

Az 1850-ik év őszén a pesti egyetemhez, mint másodéves jogász visszakerülvén, a jogi tanfolyamot itt az 1851., 1852-ik évben bevégeztem. Ezen időn túl gazdászattal foglalkoztam az 1861-ik évig, midőn is Pestmegye aljegyzőjévé megválasztattam. —"

(Az eredeti kéziratból.)

IRODALOM.

Szász Károly: A mi nótáink. — Fővárosi Lapok. — 1865.
Ágai Adolf: Abonyi Lajos. — Magyarország és a Nagyvilág. — 1873.
Abonyi Lajos: Retski Bandi bátyánkról. U. o.
Abonyi Lajos: Ellenőr. — 1873.
Beöthy Zsolt: Athenaeum. — 1873.
Erdélyi Pál: Az utolsó kurucvilág. — Fővárosi Lapok — 1887.
Szinnyei József: Magyar irók élete és munkái I. k. — 1891,
Vadnay Károly: Abonyi Lajosról. — Hét. — 1891.
Abonyi Lajos: Mit köszönhetek én Jókainak? — Fővárosi Lapok. — 1894.
Láng Menyhért: Abonyi Lajos. — Vasárnapi Ujság. — 1896.
Abonyi Lajos: Budapesti Napló. — 1897.
D' Artagnan: Az utolsó táblabiró litterátor. — Hét. — 1898.
Benkó Imre: Márton Ferencz. — Nagykőrösi Hirlapok. — 1898.
Név nélkül: A öreg tekintetes úr. — Reggeli Ujság. — 1898.
Bácsi: A mi nótáink. — Abony. — 1898.
Név nélkül: Vasárnapi Ujság. — 1898.
Vadnay Károly: Abonyi Lajosról. — Nemzet. — 1898.
Porzó: Márton Ferencz. — Országos Hirlap. — 1898.
Gulner Gyula: Emlékezés Márton Ferenczre. — Abony. — 1899.
Varga Gyula: Abonyi Lajos emlékezete. — Budapesti Szemle. — 1900.
Abonyi Lajos: Abony legkeservesebb napjai a forradalom alatt. — Abony. — 1901.
Tóth József: Első találkozásom Abonyi Lajossal. — Nagykőrösi Ujság. — 1901,
Györe János: Arany János két levele Abonyi Lajoshoz. — Irodalomtörténeti közlemények. — 1904.
Dr. Esztegár László: Arany János levelei Abonyi Lajoshoz. — Irodalomtörténeti Közlemények. — 1904.

Győre János: Arany János levelei Abonyi Lajoshoz. — (Összefoglaló ismertetés.) — Abony. — 1904.

Lévay Mihály: Abonyi Lajos szobránál. — Abony. — 1905.

Győre János: Abonyi Lajos. — Máramaros. — 1905.

Név nélkül: Ünnepünk. — (Abonyi Lajos szobrának leleplezése.) Abony. — 1905.

Győre János: Abonyi Lajos pályája. — Abony. — 1907.

Győre János: Abonyi Lajos irói elvei. — Abony. — 1907.

Endrődi Sándor: Abonyi Lajos (1833—1898). Abonyi Lajos munkái XX. k. Révai testvérek kiadása. — 1907.

Sebestyén Károly: Abonyi Lajos. — Budapesti Hirlap. — 1907.

Győre János: Abonyi Lajos levele Szász Károlyhoz. — Abony. — 1908.

Bácsi: Visszaemlékezés Abonyi Lajosra. — Abony. — 1908.

Győre János: Abonyi Lajos ifjúkori arcképe. — (Jókai Mór festménye.) Vasárnapi Ujság és Képes Folyóirat. — 1909. — (Képpel.)

Győre János: Abonyi Lajos irói elvei. — Nevelés. — (Máramarosi Tanügy.) — 1910.

Temesközy Gerzson: Emlékbeszéd Abonyi Lajos szobránál. (1910. április 28.) — Abony. — 1910.

Nagy Iván: Családtörténeti Értesitő. VII. k.

Beöthy Zsolt: Képes Irodalomtörténet. II. k.

SAJTÓHIBÁK.

3-ik oldal 4. sorában *beültetik* után idézőjel teendő.
3-ik oldal 18. sorában *Én* elé idézőjel teendő.
4-ik oldal 34. sorában *korrazjfestő* helyett: *korrajzfestő.*
4-ik oldal 35. sorában *Vadnai* helyett: *Vadnay.*
5-ik oldal 2-ik jegyzetében *1883.* helyett: *1833.*
6-ik oldal 15. sorában *Marton* helyett: *Márton.*
7-ik oldal 6. sorában *delibáb* helyett: *délibáb.*
12-ik oldal 13. sorában *Baude* helyett: *Bande.*
13-ik oldal 1-ső jegyzetében *Agai* helyett: *Ágai.*
15-ik oldal 31. sorában *gondel* helyett: *gondol*
16-ik oldal 12. sorában *népnék* helyett: *népnek.*
17-ik oldal 27. sorában *közöttünk* helyett: *közöttük.*
17-ik oldal 1-ső jegyzetében *Abonyi Gyula* helyett: *Abonyi Lajos* és *Budapesii* helyett: *Bndapesti.*
19-ik oldal 15. sorában *volta* helyett: *voltak.*
20-ik oldal 3-ik jegyzetében *Marton* helyett: *Márton.*)*
21-ik oldal 20. sorában *ez* helyett: *ezt.*
21-ik oldal 35. sorában *Például* helyett: *Például.*
21-ik oldal 4-ik jegyzetében *1848.* helyett: *1898.*
23-ik oldal 19. sorában *Teleky* helyett: *Feleky.*
24-ik oldal 12. sorában *pincécébe* helyett: *pincébe.*
24-ik oldal 27. sorában *élénk* helyett: *elénk.*
26-ik oldel 35. sorában *Tűzfára* helyett: *Fűzfára.*
29-ik oldal 10. sorában *frott* helyett: *irott.*
29-ik oldal 22. sorában *csiklandozázait* helyett: *csiklandozásait.*
29-ik oldal 26. sorában *Száz* helyett: *Szász.*
29-ik oldal 29. sorában *Megfrta* helyett: *Megirta.*
29-ik oldal 32. sorában *Beningnától* helyett: *Benignától.*
29-ik oldal 2-ik jegyzetében *társasagi* helyett: *társasági.*
30-ik oldal 12. sorában *Borszem* helyett: *Borsszem.*

30-ik oldel 26. sorában *is* helyett: *és.*
30-ik oldal 6-ik jegyzetében *szviszélhüdés* helyett: *szivszélhüdés.*
33-ik oldal első sorában *fró* helyett: *iró.*
33-ik oldal 6. sorában *szémúakat* helyett: *számúakat.*
34-ik oldal III-ik levelében *tiszteletdiját* helyett: *tiszteletdiját.*
35-ik oldal IV-ik levelében *azokba* helyett: *azokhoz.*
36-ik oldal VI-ik levelében *idézázárok* helyett: *idezárok.*
39-ik oldal 3. sorában *ez* helyett: *az.*

Wixner és Dávid M.-Sziget.

1913.

NYOM. WIZNER ÉS DÁVID
MOTORERŐRE BERENDEZETT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN
MÁRAMAROSSZIGETEN.